

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

D. KAPI BÉLA

elnöklote alatt

**TURÓCZY ZOLTÁN, JÁROSI ANDOR, KARDOS GYULA,
KEMÉNY LAJOS, MOLITÓRISZ JÁNOS**

1942 JÚNIUS HÓ

XVIII. évfolyam 7. szám

TARTALOM:

Csendben Isten előtt. Szabó József: Úr, vagy szolga. — A dolgozószobában. Dr. Karner Károly: Jézus és az újabb evangélium-kutatás. Veöreös Imre: Egyházi esztendő a szószéken. — Összekulcsolt kézzel. Joób Olivér: Imádságok a finn agendából. Garam Lajos: Imádkozzunk együtt. — Szószéken. Labossa Lajos: Hit és élet. Tarján Béla: Kétféle buzgóság. Balczó András: Csodából csodák fakadnak. Megyer Lajos: Bizonyosságtevés. — Katedrán. Dr. Urbán Ernő: Meditáció a vallástanítási tantervről. — Magunk között. D. Kapi Béla: Istennel együttdolgozás. Dr. Sólyom Jenő: Egyházi szervezet és népi tényezők.

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP ELEJÉN

Előfizetési ára egy évre 10 pengő. Lévitáknak és segédlelkészeknek 5 pengő, vallástanító lelkészeknek 6 pengő.

Szerkesztőség : Cellődmölk, Ostffy-tér 7.

Postacsékkézámbla : 11.576.

E számért MOLITÓRISZ JÁNOS szerkesztőbizottsági tag felel.

Sajnálattal közlöm, hogy Turóczy Zoltán püspök úr többszöri tárgyalásunk dacára sem volt hajlandó tovább vállalni a Lelkipásztor felelős szerkesztői és kiadói tisztségét. Kénytelenek vagyunk tehát lemondását tudomásul venni.

A Lelkipásztor szerkesztőbizottsága és olvasóközönsége nevében hálás köszönetünket fejezzük ki rendkívül értékes és áldott munkájáért. Bejelentem, hogy a felelős szerkesztői és kiadói szolgálatot felkérésünkre Molitórisz János esperes-lelkész, szerkesztőbizottságunk tagja volt szíves elvállalni, kit munkatársaink támogatásába és olvasóink szeretetébe melegen ajánlunk.

Végül bejelentem, hogy Turóczy Zoltán püspök úr kapcsolatát folyóiratunkkal fenntartja s a szerkesztőbizottságban tagságot vállalt.

Győr, 1942. május 20-án.

D. Kapi Béla

püspök

a szerkesztőbizottság elnöke.

D. Kovács Sándor püspök, c. egyetemi tanár emlékére a m. kir. Erzsébet Tudomány-Egyetem Evangélikus Hittudományi Kara az 1942/43. tanévre: Kovács Sándor egyházi énekei és „Kis énekeskönyve“ címen 100.— P-s pályadíjat tűzött ki. A pályatétel közelebbi meghatározása: Egyházi énekeink ismertetése és hymnológiai értékelése. Énekeskönyvnek ismertetése és hymnológiai értékelése; forrásai, elterjedtsége. Az énekek dallamjelzése. A dolgozat körébe vonandó Kovács Sándor teljes hymnológiai munkássága és életpályájának mindazon mozzanata, amely ennek megértésére szolgál. A pályázat határideje: 1943 április 15. Pályázhatnak a hittudományi kar hallgatói és azok az 1938/1942. évben volt hallgatói, akik a pályamunka benyújtásakor evangélikus lelkészi szolgálatban állnak. A pályamunka jellegével és a jeligét tartalmazó névjegyborítékkal nyújtandó be a hittudományi kar dékáni hivatalába, illetőleg oda küldendő be postán. A pályadíj (esetleg megosztva) csak általában értékes munkának, illetve munkáknak adatik ki.

Az Evangélikus Szakkönyvtár új száma.

Az Országos Luther Szövetség által egyházunknak az értelmiséghez tartozó világi férfiai részére ez év nagyhetén Máriabesenyőn rendezett evangelizáló konferencia előadásait a résztvevők kérésére és a rendezőség megbízásából a „Lelkipásztor“ kiadóhivatal kiadja. A kötet címe:

ISTEN ISMERETE.

Tartalmaz 3—3 előadást a Teremtőről, a Törvényhozóról és a Megváltóról, amint a természettudomány, a közösségi élet és a kinyilatkoztatás tükrében megismerhető. Ezenkívül közli az evangelizáción elhangzott igehirdetéseket is. Az előadásokat és igehirdetéseket dr. Reök Iván sebészorvos, dr. Máty Zoltán egyetemi előadó, Turóczy Zoltán püspök és v. Sréter Ferenc missziói lelkész tartotta.

Csendben Isten előtt.

Papi bűnök.

7. Úr vagy szolga!?

Máté 20, 25—28.

Isten *szolgája* vagyok. „*Minister verbi divini*“ a nevem. Mégse felesleges megkérdezni: *úr* vagyok-e vagy *szolga*?

Bizonyos, hogy minden ember született *úr*. Nem szolgálat, hanem urhatnáság a *természetes* mozdulata. „A *pogányok* fejedelmei uralkodnak...“ Aminthogy emberi szemmel a szolgálat csakugyan *alsóbbrendűség*. „Melyik *nagyobb*, az-é, aki asztalnál ül, vagy aki szolgál? Nemde, aki asztalnál ül?“ Lukács 22, 27.

Örök kísértésem, hogy uralkodjam szolgálat helyett. Hogy még szolgálatom is uralkodás örve legyen. Hogy alázatommal is hatalmaskodásomnak szerezzek alibit.

Pedig szolgának kell lennem. Emberek kiszolgálójának. Hiszen Isten *szolgája* csak úgy lehetek, ha emberek *szolgája* vagyok. Mert Isten csak emberekben szolgálható. — Ha *Krisztus* szolga volt, hogy lehetnék *én* *úr*?! Pedig szolga volt. Doulos és diakonos. Lukács 22, 27; Filippi 2, 7. Holott a doulos rab-szolgát, a diakonos pedig asztali felszolgálót, sőt tevehajcsárt jelent, aki ura tevéjét vezeti a homoksivatagon át.

Ezért vagyok Pállal *én* is doulos, Isten megköttözött rab-szolgája (Róm. 1, 1) és diakonos, emberek asztali fel- és kiszolgálója.

Most már feltehetünk magunknak néhány goromba kérdést?

Hogy' esik, ha ebéd utáni szendergésem javában filiám gondnoka felzavar?

Mit szólok, ha hivatalos órán kívül keresnek?

Feltétlenül szükséges-e, hogy közgyűléseken enyém legyen a legnagyobb hang és az utolsó szó?

Tudok-e ágaskodó önérzetet magambagyúrni, gorombaságot lenyelni?

Közömbösen hagy-e, hogyan titulálnak?

Bánt-e, ha más kapja az első széket?

Meg lehet-e sérteni szolgálatom közben?

Stb.

E kérdések maguktól oldódnak meg, ha *szolga* tudok s nem *úr* akarok lenni!

Szabó József
győri lelkész.

A dolgozószobában.

Jézus és az újabb evangélium-kutatás.

4. Az evangélium-kutatásnak azonban nem kell szükségképpen evvel a szkepszissel párosulni. Ezt már régen megmutatták egyes teológusok. Közülök még ma is ki kell emelni *Kähler Márton* hallei professzornak egy még 1892-ben tartott előadását „Der sogenannte historische Jesus und der geschichtliche, biblische Christus“ (2. kiad. 1896, Leipzig, Deichert-kiadás). A liberális Jézus-élete-kutatás delelőjén *Kähler* igen nagy nyomatókkal mutatott rá arra, hogy a bibliai Krisztustól függetlenített, ill. azzal szembeállított ú. n. „történeti Jézus“ fantom, melyet az evangéliumokból semmiképpen sem lehet kidesztillálni. Csak a Biblia által tanúsított „történeti Krisztus“ valóság. *Kähler* jól látta, hogy az evangéliumokból, mint történeti forrásiratokból nem lehet a modern történettudomány szempontjait kielégítő forrásanyagot kibányászni, mivel az evangéliumok teljességgel a hit szemüvegén keresztül szemlélik Jézust. De helyesen ismerte fel *Kähler* azt is, hogy a husvéti hitben élő egyház a valóságos, a történeti s ezért eleven Krisztust ragadta meg, úgyhogy az Egyháznak felülemelkedve minden modern szkepszisen, ezt az eleven Krisztust kell hirdetnie.

Hasonlóan igen nagy jelentőségűek voltak azok a fejtegetések, melyeket *Loofs Frigyes* hallei professzor a „Wer war Jesus Christus“ c. művében adott (1916, Halle a. S., Niemeyer-kiadás). *Loofs* kimondottan liberális teológus volt. E művében a Jézus-élete-kutatásnak, valamint a szinoptikus-kritika eredményeinek az alapján kimutatta, hogy a „tisztára történeti“ kutatás nem tudja Jézust igazi mivoltában megragadni s hogy ez csak a hitnek sikerülhet.

A *Kähler* által követett eleven és valóságos Krisztus képét rajzolta meg *Schlatter* „Die Geschichte des Christus“ (1921, Stuttgart, Calwer Vereinsbuchhandlung kiadás) c. nagyhatású művében. Az evangéliumokból kibányászott hagyományyagnak a történeti-kritikai feltárása ebben a könyvben erősen háttérbe szorul. Az első olvasásnál sokan talán azt gondolják, hogy a szerző a hagyomány-tisztelő, kritikátlan álláspont alapján alkotja meg Krisztus-képét. Csak ha *Schlatter*nek sokszor nem egészen könnyen megragadható, erősen egyénies terminológiájába és azután sajátos gondolatmeneteibe beledolgoztuk magunkat, vesszük észre, hogy eljárása távolról sem olyan kritikátlan, mint első pillanatra látszik, sőt hogy éppen úgy a kritikai kutató szemével nézi az evangéliumok elbeszélését, mint a sokszor megszállt kritikai irányzatok korifeusai. Azonban *Schlatter* felismerte, hogy csak az a Jézus Krisztus történeti valóság, aki felé a tanítványok lángoló hite fordult. Ez más szóval azt jelenti, hogy a tanítványok hitükkel nem saját vágyálmuk szerint dicsőí-

tették meg, vonták be aranyos glóriával a szerény földi keretek közt mozgó Názáreti Mester mindenképpen rendkívüli „egyéniségét“, hanem husvét után nem teheték másként, mint hogy felismerték a feltámadott Jézusban az Úr Krisztust. Erről a feltámadott Úr Krisztusról tesz bizonyosságot az evangéliumok minden lapja és minden sora. Az evangéliumokban pedig csak ez az Úr Jézus Krisztus él: aki mögötte valami mást keres, az fantomot hajszol, s aki úgy gondolja, hogy akkor találja meg a „történeti Jézust“, ha a bibliai Krisztust mintegy kivetkőzteti a Krisztus-hit aranyos, csillogó ruháiból, az úgy jár mint a gyermek, aki botorul szétszedi játékszerét s ezzel végleg és visszavonhatatlanul tönkre teszi nemcsak a saját örömét, hanem a valóságos, „eleven“ játékszerét is. Ahol élet van, ott nem lehet a boncolókést alkalmazni a nélkül, hogy az életet meg ne öljük. Így van ez az evangéliumok Krisztusával is. Krisztus csak a hit számára eleven, a hitetlenség számára néma, „halott“ s még inkább szertefoszlik, ha a kritika boncolókésével közeledünk hozzá. De megmutatja erejét és hatalmát akkor, amikor ma is mindig újból hitet ébreszt.

Az Újszövetségnek erre a csodálatos „titkára“ figyelmeztet az angol *Sir Edwin C. Hoskyns* megragadó könyve is (*Hoskyns-Davey: „The Riddle of the New Testament“*, 1931, 2. kiadás 1936, London, Faber-kiadás, németre Bolewski fordította le „Das Rätsel des Neuen Testaments“ címen, 1938, Stuttgart, Kohlhammer-kiadás). Hoskyns az evangéliumokon gyakorolt kritikai kutatás eredményeinek számbavétele révén jut el arra az eredményre, hogy Jézusnak az evangéliumokban egységesen és kizárólagosan tanúsított „igénye“ — t. i. a Krisztus-igénye — „történeti tény“. Schlatter könyvét az teszi olyan nehezen érthetővé, hogy álláspontját akaratos egyoldalúsággal fejti ki a nélkül, hogy részletes vitába szállana az uralkodó tudományos feltevésekkel. Hoskyns könyve azáltal gyakorol olyan mély benyomást az olvasóra, hogy szemünk láttára számol le begyökeresedett nézetekkel és hogy a szokványos gondolkodásmóddal való felszámolás révén jut el az „új“ és alapjában mégis régi megállapításokhoz.

5. Ha Jézust az újabb kutatások világitásába állítjuk, nem kapunk feltűnést keltő, szenzációsnak mondható új eredményeket. Ellenkezőleg, meg kell állapítanunk, hogy a mult század foyamán kialakult kritikai módszer szerint felépített Jézus-ábrázolás összeomlott a nélkül, hogy helyébe valami új, impozánsabb Krisztus-rajzot tudnánk állítani. A romok fölött azonban új ragyogást nyer az evangéliumok Krisztus-arca. A kutatásnak a feladata tehát nem az, hogy az evangéliumokban reánk maradt „forráanyagot“ tégláira szétbontva az egyes darabokból a modern ízlésnek megfelelő építményt próbáljon emelni, hanem az, hogy igyekezzék a bibliai Krisztust minél elevenebben megszólaltatni. Ez első sorban az evangéliumok értelmezése által történik meg. Innét érthető, hogy a teológiai eszmélés első sorban a kommentárookban, valamint a Jézus ígehirdetésének az alapvoná-

sait feltáró munkákban dolgozza ki a megújított bibliai Krisztus-képet. Ezek közül csak a legfontosabbakat említem meg, azokat is inkább csak név szerint. Valósággal korszakalkotóak *Schlatter* kommentárjai („Der Evangelist Matthäus“, 1929, „Der Evangelist Johannes“, 1930, „Das Evangelium des Lukas“, 1931, „Markus, der Evangelist für die Griechen“, 1935, mind a stuttgarter Calwer Vereinsbuchhandlung kiadása). Ezek a kommentárok fejtik ki a „Geschichte des Christus“ szemléleti képének a kritikai alapjait. Bennük nem olyan értelmű kommentárokat kapunk, amelyek az evangéliumokat minden szempontból megérteni igyekeznek, hanem Schlatter sajtósági szemléletmódját alapozzák meg kritikailag. De éppen ezáltal tárul fel az evangéliumoknak a szakmányos kommentárokból sokszor elhanyagolt és feledésbe merült sok mondanivalója.

A tudományos teológiai irodalomnak két igen fontos munkája *Lohmeyer* Márk-kommentárja („Das Evangelium des Markus“, 1937), és *Bultmann* most befejezett János-kommentárja („Das Evangelium des Johannes“, 1941, mindkettő Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht-kiadás). Mindkettő igyekszik feldolgozni a szóbanforgó evangéliumokra tartozó legújabb kritikai vizsgálódásokat s így valóban egészen korszerű és átfogó munkákat kapunk. *Bultmann* János-kommentárja a legutolsó húsz esztendő teológiai tudományának egyik legfontosabb terméke, noha kétségkívül igen sok vitára fog még alkalmat adni. Az a szemléletmód, amellyel *Bultmann* János evangéliumát megragadni igyekezik s még inkább azok a történeti összefüggések, melyekbe az evangéliumot beleállítja, nagyon vitathatók. De ennek ellenére is kétségtelen, hogy János evangéliumának nem találjuk egyhamar sehol sem olyan mélyreható és gondos elemzését, mint *Bultmann*nál.

A gyakorló lelkészek számára igen alkalmas és modern készültségű kézikönyvek *Hauck* „Das Evangelium des Markus“, (1931) és „Das Evangelium des Lukas“ (1934, Leipzig, Deichert-kiadás) c. kommentárjai: mindkettő nagyon alapos munka, egyúttal igen alkalmas útmutató az evangéliumok behatóbb tanulmányozásához. Utolsónak hagytam a legkönnyebben és a gyakorlati lelkési munkában legjobb eredménnyel használható munkákat: az *Althaus—Behm* szerkesztésében megjelent „Das Neue Testament Deutsch“ (Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht kiadás) nálunk is ismert köteteinek felsorolását. Ebben a sorozatban Márk és Máté evangéliumaihoz *Schniewind*, Lukácshoz *Rengstorf*, a negyedik evangéliumhoz pedig *Büchsel* írt pompás kommentárt.

Nem térhetünk ki ebben az összefüggésben azokra a munkákra, melyek Jézus igéjének, tanításának a feldolgozását adják. Ezek közül a legfontosabbaknak a felsorolása is igen messze vezetne. Helyettük hadd említsem meg a *Kittel Garhard* tübingeni professzor szerkesztésében megjelenő teológiai standard-vállalkozást a „Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament“

hatalmas köteteit (Stuttgart, Kohlhammer-kiadás). Jelenleg a IV. kötet közeledik a befejezéshez, mindegyik kötet nagy lexikonformátumban 800, sőt 1100 lap körül mozog! (Az egész vállalkozás kb. hat kötetet fog betölteni.) E kötetek az Újszövetség igéjének minden fogalmát minden szempontra kiterjedő, rendkívül részletes vizsgálat tárgyává teszik s így valóban párrját ritkító képet rajzolnak elénk az egész evangéliumról (Jézus igéjéről és az apostoli ígéről egyaránt). Kívánatos volna, hogy ez a munka minél több lelkésznek rendelkezésére álljon. Mivel ilyen költséges munkát egyes lelkészek természetesen csak bajosan szerezhetnek meg, azért ajánlatos volna, ha nagyobb gyülekezetek, valamint az egyházmegyei lelkészegyesületek stb. közületei könyvtáruk számára megszereznék és a lelkészi továbbképzés érdekében azt az egyes lelkészeknek a rendelkezésére bocsátanák. A befektetés kétségkívül bőségesen megtérülne igehirdetésünk elmélyülésében.

Ezt az áttekintést nem zárhatjuk le a nélkül, hogy még néhány oly munkára is fel ne hívjam a figyelmet, amely ugyan kissé távolabbesőnek látszik, de a lelkészek számára mégis fontos.

Első helyen szeretném említeni azt a szinte szenzációs papyruszleletet, amelyet *Bell* és *Skeat* angol kutatók mint egy „ismeretlen evangélium“ töredékeit tettek közzé (*Bell—Skeat: „Fragments of an unknown Gospel“*, 1935, London, a British Museum kiadása). Erről, valamint egyéb nem kevésbé fontos újabb, az evangéliumokat érintő felfedezésről l. „Egy újonnan felfedezett evangélium-töredék“ c. tanulmányomat („Evangélium, magyarság“, 77—88 lpk).

Más jellegű a még megemlítenő három munka. Egyik *Wittig*nek az annak idején igen nagy feltűnést keltett könyve: „*Leben Jesu in Palaestina, Schlesien und anderswo*“ (1925, új kiadás 1927, Gotha, Leopold Klotz-kiadás). Az élő Krisztus eleven élete a katolikus egyházban megragadó módon jelentkezik e könyvben. Belőle mi is annál többet tanulhatunk, mivel mi evangélikusok, sajnós, nem tudunk hasonlót melléje állítani. Ugyancsak a „tegnap és ma és mindörökké ugyanazon“ Krisztus nyomdokait mutatja meg *Morton* megragadó Palesztina-könyve: „*In the Steps of the Master*“ (németül „*Auf den Spuren des Meisters*“, 1939, Berlin, Dietrich Reimer kiadása). Végül *Pfannmüller* „*Jesus im Urteil der Jahrhunderte*“ c. könyve (2. kiadás 1939, Berlin, Töpelmann-kiadás) rendkívül tanulságos képet ad arról, hogy hogyan tükröződik Krisztus képe az évszázadok folyamán barátoknak és ellenségnek, hívóknak és hitetleneknek az írásaiban.

* * *

„Tisztán és igazán“, amint arra bennünket az Anyaszentegyház kötelez, csak akkor hirdethetjük az ígét, ha igehirdetésünk állandóan megújul az evangéliumból. Ehhez a megújuláshoz igen sok segítséget nyújt a teológiai kutatás munkája.

A Szentlélek ugyan megvilágosíthatja elménket tudós teológusok munkája nélkül is. Azonban nagyon veszedelmes dolog azoknak az eszközöknek az elhanyagolása, melyeket Isten az Egyház rendelkezésére bocsát: a Szentlélek a teológiai tudományt nemcsak felhasználhatja, hanem fel is használja állandóan az ige megvilágítására és megelevenítésére. Ezért meg ne vessük e szolgálatot, hanem amíg időnk van, „áron is vegyük meg a alkalmatosságot, mert a napok gonószak“ (Ef. 5, 16).

Karner Károly.

Egyházi esztendő a szószéken.

Szentháromság után az 1. vasárnap.

Általában a Szentháromsági vasárnapokról. Az ú. n. Szentháromság utáni vasárnapok *nem* Szentháromság ünnepével függnek össze. Természetessé teszi ezt az a tény, hogy Szentháromság ünnepe aránylag későn került bele az egyházi esztendőbe. Nem szerencsés dolog tehát Szentháromság ünnepéről elnevezni ezeket a vasárnapokat. Mivel az egyházi esztendő organizmusa nem tűri meg az ú. n. ünnepi és ünneptelen fél-évre tagozást, a Szentháromsági vasárnapokat mind a pünkösdi ünnepkörhöz számítjuk; kívánatos lenne a „Pünkösöd után 1., 2., 3., stb. vasárnap“ megjelölés.

Voltak próbálkozások, amelyek ezen a nagy pünkösdi ünnepkörön belül látni véltek vagy kialakítani próbáltak kisebb egységeket. E vállalkozások eredménye — az 1—23 vasárnapot tekintve — többé-kevésbé erőltetett konstrukció. Talán éppen az ú. n. Szentháromság ünnepe utáni vasárnapoknál a legesetlegesebb és legkiforratlanabb az óegyházi perikóparend. Ez magyarázza az említett törekvéseknek nagy nehézségét. A bernoucheni liturgikus mozgalom pl. a Szentháromságra következő néhány vasárnapot szorosan pünkösdhöz tartozónak ítéli, a szentháromsági vasárnapok második részét Keresztelő János június 24.-i napjának jegyébe állítja, míg harmadik részét Mihály arkangyal szeptember 29.-i emlék-ünnepének fényében „Harcoló egyház“ téma alá rendeli. Egy másik konstrukció a Szentháromság után következő 1—9 vasárnapot Péter és Pál (június 29.) időszaknak nevezi. — Ismételjük: mindezek komoly próbálkozások az egyházi esztendő leghosszabb ünnepkörének belső rendezésére, — amelynek előbb-utóbb valóban meg kellene történnie —, de semmiképpen sem egyszerűen következmény-levonásai az óegyházi perikóparendből élénk táruól helyzetnek. A Szentháromság utáni 1—23 vasárnapnál az egyházi esztendő kidolgozása annál nehezebb, mert a reformáció kora előtti római perikóparend és az evangélikus egyház perikóparendje között eltolódás észlelhető (a szentháromsági vasárnapokon az epistolák általában egy vasárnap, az evangéliumok két vasárnap, hátrább állnak nálunk, mint a római katolikus rendben).

Megjegyzés: A 33/b. vers helyes értelme: „nagy közkedveltségnek örvendtek mindnyájan“. (2, 47: „az egész nép előtt kedvességet találva“).

Ezekután érthető, hogy a Szentháromság utáni 1—23 vasárnap egyenkénti jellegének megállapításánál sincsen biztos talaj lábunk alatt.

Ezzel szemben egészen határozott arcot mutat Szentháromság utolsó négy vasárnapja: az eschatológia, az utolsó dolgok egyházi esztendei időszaka. Erről majd annakidején bővebben.

A szószéki ige (Csel. 4, 32—35) **jelentése.** Az első gyülekezet igazi közösség volt. A „hívők sokaságának“, a gyülekezetnek szíve-lelke egygé forrt (32/a. v.). Nagyon határozottan kell megszólalnia igehirdetésünkben: Krisztus mai gyülekezetének is *élő közösséggé* kell válnia. Közelebről a *hitnek a közösségévé* (erre vonatkozik elsősorban a „szívnek és léleknek egysége“, 32/a. v.) és a *szeretetnek közösségévé* (32/b., 34—37. v.). Alapigénk legtöbbet erről az utóbbiról beszél. A mi számunkra az a fontos és figyelmeztető, hogy az első gyülekezet élte és gyakorolta a szeretetnek közösségét, — és nem az a fontos, hogy *milyen formában* történt ez. Háttérbe kell tehát szorulnia igehirdetésünkben a vagyonszövetség gondolatának, amelyet az első gyülekezet sem valósított meg teljesen (Csel. 5, 4) és sokáig (idevonatkozólag igénknek csupán történeti, de nem minden időkre szóló jelentősége van), — viszont előtérbe kell nyomulnia annak a ténynek, hogy a gyülekezet valóságosan gyakorolta a szeretetet, és ez megnyilvánult a rászorulóknak segítségében. Vesd össze a mai ógyházi epistolával: I. János 4, 16—21!

Igehirdetésünk alaptémája tehát: *a gyülekezet mint közösség, mint communio sanctorum.*

Ne feledkezzünk meg azonban arról, hogy *a hitnek és a szeretetnek ez a közössége a bizonyágtételből, a hitvallásból, az igehirdetésből támad és táplálkozik*, amint igénk az első gyülekezetről szóló tudósításában külön kiemeli az apostolok „nagy erővel teljes bizonyágtételét“ a *feltámadott Úrról* (Krisztus feltámadása, élő uralma az apostoli gyülekezet igehirdetésének alaphangja!). L. 33. vers.

A délutáni ige (V. Mózes 6, 4—13) **jelentése.** Fendt hívja fel a figyelmet, hogy belső kapcsolat fűzi össze igénket Luther Márton Kiskátéjában az 1. parancsolat magyarázatával (persze az *Ószövetségnek* a távolága az *Újszövetségtől* és a keresztyén hittől itt is fennáll!): „*Istent mindennél jobban féljük és szeressük...*“

Az Isten iránt való *szeretetről* a 4—9. versek, az Isten *féléséről* a 10—13. versek szólnak.

Az *elsőhöz*: a) Az Isten iránti szeretetben egész existenciánkkal részt kell vennünk (ez nemcsak a „fej“ dolga; nem lehet „fél szívvel“ elintézni), 5. vers. — b) Isten szeretetéhez tartozik parancsolatainak megtartása, igéjének szívünkben forgatása, szüntelen szemünk előtt tartása, s továbbadása családjában (6—9. vers).

A *másodikhoz*: Az ígéret földjén, az idegen istenek és a bálványimádat kísértései között is egyedül az Urat imádd, tiszteld, féld! Isten legyen egyetlen Istenem! (Lásd Luther Nagykátéjában az 1. parancsolat magyarázatát!)

Az oltári (Máté 13, 31—35), **szószéki és délutáni ige egysége.** Az epistolában a feltámadott Krisztus gyülekezete áll élénk. Az evangéliumi szentige ennek a kicsiny kezdetnek a végét: a mennyet és földet átfogó Isten-országát mutatja meg. Az ószövetségi szentige pedig Isten parancsát tartalmazza az ószövetségi gyülekezethez (4. vers: „Halld Izrael!“).

Szentháromság után a 2. vasárnap.

A vasárnap jellege. Az ógyházi evangéliumhoz (Lukács 14, 16—24) illeszkedik egészen szorosan az eisenachi evangélium: Jézus a *bűnösöket* hívja.

A szószéki ige (Róm. 10, 1—15) **jelentése.** Az exegéták körülbelül így foglalják össze e szakasz tartalmát: *Az üdvösség hamis és igazi útja.*

1. A *hamis utat* járják a zsidók, akiknek üdvösségéért féltőn aggódik az apostol (1—3. vers). Ez az *önigazságnak* az útja. Amikor a magunk jócselekedeteivel, a magunk feddhetetlenségével akarunk megállni Isten előtt. Ma a gyakorlatban a római katolikus vallásosság útja. De nézzünk csak a magunk portájára: az átlagos evangélikus vallásos ember nem kevésbé építi üdvösségét önmaga kegyességére, jóságára, templomosságára. Újszövetségi szemléltető példa erre a magatartásra a publikánus mellett álló farizeus alakja (Luk. 18, 9—14).

2. Az *üdvösségnek igazi útja* — szemben a „törvényből való igazsággal“ — a „*hitből* való igazság“ (5—15. vers). Aki hisz a feltámadott Krisztusban és vallja, hogy Jézus az Úr, „az én Uram“ (Kiskaté II. hit-ágazat), az üdvözülni (9—10. vers). Nem azé az üdvösség, aki a törvényt cselekszi (5. vers), hanem aki hisz. És itt azután nincs különbség. Hit által *mindenki* üdvözülni, akárki legyen is az (12. vers). — E vershez még: „Isten segítségül hívásában szólal meg a hit“, Karner Római levél kommentárja). Elsorolja az apostol a *hitre jutás feltételeit* is. A hit „nem jön létre hallás, azután *gehirdetés*, és végül *küldetés* nélkül. Az üdvösség útja egyenes vonalban vezet a küldetéstől, mellyel az igehirdetők megbízásukat végzik, a hithez“ (Karner). Az igehirdetés és hit egymástól elválaszthatatlanok. E szakasz alapján *üdvösségünk szempontjából döntő fontosságúvá lesz számonkra az igehirdetés és a feltámadott Krisztusba vetett hit.*

Textusunk *összefoglalása* és fentebbi két részre tagozása egészen tömören megtalálható a 4. versben. Szakaszunknak ez a tengely-igéje. Krisztussal vége a törvény jelentőségének. Nem vezet út önmagunk kegyességére és jóságára támaszkodva az üdvösséghez. De igazsága, — tehát üdvössége is van minden Krisztusban *hívőnek*.

Ismét egy gazdag textus, amelyből megszólalhat a hit által való megigazulás központi evangéliumi igazsága az evangélikus szószéken. Nem az első az eisenachi sorozatban! Ne ejtsük ki a kezünkéből, *evangélikus igehirdetők*, ezt az istenadta alkalmat!

Megjegyzés: A 6—8. vers *ószövetségi* idézet (V. Mózes 30, 11—14), amelynél azonban Pál a „törvényt“ behelyettesíti Krisztussal. Hiszen a törvény helyére Krisztus lépett. Értelme: A hitről mint az üdvösség útjáról szóló ige a Krisztusban közel jött hozzánk.

A délutáni ige (Példabeszédek 9, 1—10) **jelentése.** Igénk a „bölcesség asszonyáról“ beszél, aki házában lakomát készít és szolgálóleányaival így hívogat (lásd a formai egyezést a mai ógyházi evangéliummal) a város különböző helyein: Mindenki, aki tudatlan, térjen be, itt „eszességet“ nyer (1—6. vers)! Ennek az „eszességnek“: az életben való helyes megállásnak a kezdete az Istennek félelme (nem az általánosan hangoztatott életbölcességről, életművészetről van tehát itt szó!), sőt az Istennek ismerete már magában foglalja ezt a „bölcességet“ (10. vers).

A „bölcesség asszonya“ megszemélyesítése az „Isten bölcességének“, amely nekünk is „bölcességet“ akar ajándékozni. Ez a „bölcesség“ elsősorban Isten félelméből, Isten ismeretéből áll, de ugyanakkor a mindennapi életben is az egyetlen helyes magatartás.

Közben a 7—9. versekben arról szól a Példabeszédek könyve, hogy a „bölcseknek“ ellentétéivel: a „csúfolódókkal“, a „bolondokkal“ nem lehet semmire sem menni.

A mi számunkra: *Az igazi életbölcesség hittel kezdődik. A bölcs ember = hívő ember. Az Istenhívő (= Krisztushívő) ember találja meg a leghelyesebb utat a mindennapi élet dolgaiban is.*

Az oltári (Máté 9, 9—13), szószéki és délutáni ige egysége. Jézus bűnösöket hív magához és nem igazakat — tanítja az evangélium. Más szavakkal ugyanezt a tartalmat fejezi ki az apostol: vége a törvényből való igazságnak, egyedüli út a hitből való igazság. Az ószövetségi igében pedig kínálja Isten a „bölcességet“: az Úrnak félelmét, — szemben a „bolondsággal“, a hitetlenséggel.

Szentháromság után a 3. vasárnap.

A vasárnap jellege. Az eisenachi evangélium határozott szállal kapcsolódik az ógyházi evangéliumhoz (Lukács 15, 1—10): Isten öröme a bűnös megtérésén. Előzőleg még: Isten szeretete a bűnös iránt.

A szószéki ige (Csel. 3, 1—16) **jelentése.** Textusunk a sánta meggyógyításának történetéből (1—10. vers) és Péternek hozzá fűzött magyarázatából (11—16. vers) áll.

Ez a magyarázat — inkább apostoli bizonyosságtétel — a *feltámadott* Krisztusra mutat (megint a *Feltámadott* az első gyülekezet hitének középpontjában!), akit a zsidók megtagadtak és megöltek. *Maga a feltámadott Krisztus gyógyította meg a sántát s ebben a két apostol csak eszköz volt* (12. vers!). — Az élő Krisztus ereje pedig a *hitben* lett valóság. Innen nézve: az apostolok és a sánta *hite művelte a csodát* (16. vers).

A textus üzenete tehát: *A feltámadott, élő Krisztus ereje nyilvánvalóvá lesz ott, ahol hit van.* Ez a hit se a *mi* érdemünk vagy cselekedetünk. Ezt a hitet is Krisztus munkálja bennünk („a hit, mely *Óáltala* van...“, 16. v.).

Az élő Krisztus ma is dolgozik. Csodálatos munkájának eszközei és megtapasztalói a hívő emberek (Máté 21, 21). A belmisszió (az egyházi diakónia) és a külmisszió ma is tud bőséges igazolást nyújtani ehhez az igazsághoz. Hogy pedig gyülekezeteink életében alig találunk megerősítést ehhez az ígéhez, az csak arra mutat, hogy nagyon-nagyon megfogatosított a hitünk. Mert az élő Krisztus ereje ma is ugyanaz, mint egykor!

A délutáni ige (Ezs. 12) **jelentése.** Igénk eschatológiai beirányozottságú: „Így szólasz *ama napon*“; „Így szólotok *ama napon*“ (1., 4. vers). Az „*ama nap*“ a próféták szótárában mindig az *eljövendő* ítéletnek és kegyelemnek az idejére vonatkozik.

Textusunk egyébként a „*megváltottak hálaéneke*“, amint magyar bibliánk felirata helyesen nevezi. Az első fele (1—3. vers) egyes szám első személyben tartalmazza a hálaadást, a második része (4—6. vers) egymás felhívása, a gyülekezet buzdítása a hálaadásra: „Mondjatok éneket az Úr-

nak, mert nagy dolgot cselekedett“. Adjatok hálát a *szabadításért!* — az ige üzenete.

Az Ószövetségnek ezt a hálaadó énekét *minden keresztyén hívő* ajkára veheti, mert Krisztusban mindezt a „nagy dolgot“ véghezvitte az Isten. A *keresztyén gyülekezet* végigimádkozhatja ezt az éneket törés nélkül úgy, hogy közben mindig Krisztusra és az ő szabadítására gondol. — De a mi számunkra is *megmarad végeredményben ennek a hálaadó éneknek az eschatológiai jellege*: a teljes megváltásnak „ama napja“, s éppen ezért a megváltottak mennyei hálaadó éneke (Jel. 5, 8—14) még hátra van.

Az *oltári* (Lukács 15, 11—32), *szószéki és délutáni ige* egysége. Az evangéliumi és az ószövetségi ige összecsendül a szabadításnak (az evangéliumban: a tékozló fiú hazatérése) és az örömmek (az evangéliumban: az atya és a ház öröme) hangjaiban. Az epistola pedig rámutat az élő Krisztus csodálatos erejére, akinek mindezt köszönhetjük.

Szentháromság után a 4. vasárnap.

A *vasárnap jellege* nem forrott ki. Figyelemre méltó, hogy az eisenachi perikórendszerben az ógyházi epistola (Róm. 8, 18—23) hangját az ószövetségi ige veszi át: az új ég és az új föld várása.

A *szószéki ige* (Csel. 4, 1—12) *jelentése*. 1. Igénk a múlt vasárnapi evangéliumi perikópa *folytatása*. *Kettős következménnyel járt* a sánta meggyógyítása és Péternek ezzel kapcsolatos prédikációja: a *gyülekezet, a hívők gyarapodásával* (4. v.) és az *apostolok elfogatásával* (1—3. ve.). Az igazi bizonyágtételnek egyfelől a *hit*, másfelől a *világ gyűlölete* az eredménye.

2. A kihallgatást végző tanács kérdése az előző vasárnapi textusnak *főkérdése* körül mozog: „Micsoda hatalommal vagy micsoda név által cselekedtetek ti ezt?“ (7. vers). A felelet Péter elhangzott prédikációjának megisméltése: a megfeszített, de feltámadott *Jézus* gyógyította meg őt (10. vers).

3. De az apostoli bizonyágtétel tovább szárnyal az adott eseten túl (11—12. vers): a zsidóktól megvetett Krisztus az ószövetség-ígerte „szegletkő“ (Zsolt. 118, 22; I. Péter 2, 6—8), *Öbenne, Óáltala van egyedül üdvösségünk, megtartásunk*.

Igehirdetésünknek bizonyágtétellel kell válnia az egyetlen lehetőségéről s arról a drága Névről, amelyben *van* a mi megmentetésünk, — s ezzel döntés elé állítani: hit vagy eltaszítás lesz-e magatartásunk, „szegletkő“ vagy „megbotránkozásnak köve“ lesz-e számunkra Krisztus?

A *délutáni ige* (Ezs. 65, 17—19. 24 25) *jelentése*. Igénk *eschatológikus ígélet*, — az Ószövetség nyelvén és gondolatvilágában. *Isten új eget és új földet teremt* (17. v.); Jeruzsálemben nem lesz többé kiáltás és sírás, hanem csupa öröm (18—19. v.); Isten meghallgat, mielőtt imádkoznánk (24. v.); az állatvilágban is megszűnik a harc és felváltja az állatok békeséges együttélése (25. v.).

Ezt az ígéletet az *Újszövetség* átveszi és *megerősíti*: II. Péter 3, 13; Jel. 21, 1—5! Az Újszövetség fényében tehát — függetlenül attól, hogy a próféta mire értette —, alapigénk kinyilatkoztatássá válik a teljes megváltásnak, az örök életnek birodalmáról.

Az oltári (Máté 5, 13—16), szószéki és délutáni ige egysége. Az evangélium és epistola szoros belső egységbe olvad. A Cselekedetek könyvéből vett történet megbizonyítása Jézus tanítványaihoz intézett igéjének: „Ti vagytok a világ világossága, hegyen épített város!” Az ószövetségi ige kiesik ebből az egységből, s arról beszél, amit Isten népe, a „tanítványok” még várnak.

Veöreös Imre

egyházkerületi missziói lelkész, Győr.

Összekulesolt kézzel.

Imádságok a finn agendából.

Általános gyülekezeti imádság.

(Ennek az imádságnak a helye a finn istentiszteleti rendben az igehirdetés utáni gyülekezeti énekvers után van, a hirdetések előtt. Ez az imádság felel meg a mi igehirdetés utáni imádságunknak.)

Kegyelmes Istenünk, Urunk Jézus Krisztusnak Atyja! Hálát adunk Neked, hogy minket is elhívtál a Te országodba és a Te szeretett Fiadat adtad nekünk bölcseségül, igazságul, szentségül és váltságul. Add, hogy éljen bennünk ez a hit s add, hogy ebbe egyre jobban belegyökerezünk. Áldd meg igéd hirdetését minden keresztyén gyülekezetben s áraszd ki Szentlelkedet minden igehirdetőre és igehallgatóra. Órizz meg minket hamis tudománytól és megbotránkozató élettől. Nővelj egyházunkban és gyülekezetünkben az egymás iránti szeretetet és egyetértést. Könyörülj mindazokon, akik még a pogányság sötétségében járnak s add, hogy felragyogjon nekik az evangélium világossága. Vezesd a Te választott népet, Izráelt, megtérésre s add, hogy a keresztyénséghez csatlakozott gyermekeid elevenen higgyenek Benned és Öbenne, akit elküldöttél, a Jézus Krisztusban. Áldd meg a tengerészeink és idegenben elszórt népeink között folyó missziói munkát. Küldj Urunk a Te irgalmasságod szerint hűséges munkásokat a Te aratásodba.

Órizz meg hazánkat és oltalmazd szabadságát. Órizz meg és áldd meg államfőnket, kormányunkat, országgyűlésünket és haderőnket. Áldd meg felsőbbségünket, hogy a törvénnyel megoltalmazza a népet, megakadályozza a gonoszt és fejlődjék a kegyes és békés élet országunkban. Vezesd az alattvalókat a törvény és feljebbvalók iránti engedelmességre, a házastársakat egymás iránti szeretetre, adj a gyermekeknek keresztyén nevelést, a házak gazdáinak igazságszeretetet, áldd meg a szolgálókat hűséggel s minket mindnyájunkat vezess igazi megtérésre és hitre.

Légy az árvák atyja és az özvegyek támasza. Könyörülj minden elnyomotton, szegényen, betegen és lélekben vívódón. Bátoríts és vigasztalj mindenkit, akik a Te szent nevedért és igazságodról való bizonyágtevésükért üldöztetést és háborúságot szenvednek.

+ Együttes közbenjáró imádságunkba foglaljuk ezen a napon minden betegünket és szenvedő testvérünket, különösképen N. N. és N. N. gyülekezetünk tagjait.

Irgalmas Isten könyörülj ezeken a betegeken, akik a gyülekezet közbenjáró imádságát kérték. Adj betegségüknek olyan véget, hogy az legyen a Te szent nevednek dicsőségére és az ő lelküknek örök üdvösségére.

N. N. és N. N. gyülekezetünk tagjai arra kérik a gyülekezetet, hogy egyesüljön velük hálaadó imádságban az ő meggyógyulásukért.

Mennyei Atyánk, aki keresztet adsz a vállunkra, de aki segítes is rajtunk! Hálát adunk Neked azokkal a testvérekkel együtt, akiket betegségükből meggyógyítottál. Add, hogy helyesen használják azt az időt, amivel a kegyelmi időt meghosszabbítottad számukra s éljenek Neked dicsőségre, maguknak és másoknak igaz javára.

N. N. és N. N. asszonytestvéreink kéri, hogy a gyülekezet velük együtt adjon hálát gyermekük szerencsés megszületéséért.

Hálával áldunk Téged ezekkel az anyákkal együtt, akiket gyermekük születésénél megsegítettél, és könyörgünk, add vissza az édesanyáknak újra erejüket s add, hogy a szülők úgy nevelhessék gyermekeiket, hogy növekedhessenek bölcseségben, korban és a kegyelemben.

A mi Urunk Istenünk bölcs rendeléséből elhívta ebből az életből N. N. ... éves testvérünket, hogy újra emlékeztessen minket halandóságunkra.

Urunk, taníts minket, hogy a drága kegyelmi időt mindig jól kihasználjuk. Őrizz meg minket a bűn és megkeményedés álmától. Taníts minket, hogy folyton gondoljunk földi életünk mulandóságára és az eljövendő számadásra, hogy amikor minket is el akarsz hívni innen, készek legyünk a boldog hazamenetelre.

Mint házasulandókat hirdetjük 1. (2., 3.) ízben N. N. és N. N.-t. Urunk Istenünk, aki a házasságot szerezted, áldd meg kegyelmeddel ezeket a jegyespárokat, akiknek házasságkötési szándékát a gyülekezet előtt kihirdettük, hogy szövetségük legyen Tenéked kedves, s hozzon számukra boldogságot és áldást.

= Oh békesség Istene! Áldj meg minket és a világ minden népét békességgel és egyetértéssel. Oltalmaz meg minket háborútól és vérontástól, éhínségtől, járványtól és hirtelen haláltól.

Kegyelmes Atyánk áldd meg országunkat jó gabonatermessel, adj a föld növényeinek jó időjárást és szükséges esőt a Te jóságodból. Add meg mindennapi kenyerünket s áldj meg kegyelmeddel, hogy hálával fogadjuk Tőled a Te félelmedben. Áldj meg minden munkát és jó igyekezetet, amely a Te dicsőségedet és hazánk javát keresi. Áldj meg minden utas embert utazásában.

Szentlélek Isten! Készíts magadnak szállást a mi szívünkben. Őrizz meg minket mindentől, ami elszakaszt a mi Urunk Jézus Krisztus szerelmétől. Mivel pedig mi minden nap közeledünk a halálhoz, segíts minket, hogy a kapott kegyelmi időt jól használjuk.

** Istenünk, áldd meg mindazokat, akik ma a Te szent vacsorához készülnek, töltsd meg őket Szentlelkeddel s add nekik a Te békességedet, amit ez a világ megérteni sem tud. Erősítsd meg hitüket s add, hogy mindvégig evangéliumod világosságában járjanak.

** Vezérelj végül minket mindnyájunkat örökkévaló dicsőséges orszá-

godba, a mennyekbe, ahol minden Tebenned hívőkkel együtt örök boldogságban áldunk Téged. Amen.

Jegyzet. A + = jelek között írt közbenjáró imádságok természetesen csak alkalomszerint szerepelnek az általános gyülekezeti imádságban, ha erre nézve kérés merül fel. A mi viszonyaink között szokatlan és idegen-szerű a neveknek az imádságban való említése, ez azonban elkerülhető úgy, hogy a lelkész az imádság előtt sorolja fel azok neveit, akik a gyülekezet közbenjáró imádságát kérték különböző okokból s ebben az esetben a közbenjáró imádságok a közölt sorrendben nevek említése nélkül következnek egymásután.

A ** ** jelek között írt imádság csak akkor foglal helyet az általános gyülekezeti imádságban, ha az igehirdetés után úrvacsoraosztás következik.

Joób Olivér

nyiregyházi lelkész.

Imádkozzunk együtt!

Havi aranymondásunk: Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek. Ján. 15, 5.

Jún. 6. — *I. Kor. 10 : 23—33.* — Isten gyermeke szabad ember, nem a törvény rabja. Cselekvésének bírása egyedül a lelkiismerete. Emberi rendelkezéstől, szokásoktól, közfelfogástól eltérhet, csak az „nem tanácsos, hogy a lelkiismerete ellen cselekedjék“. De csak akkor, ha valóban Isten gyermeke. Akkor ugyanis a lelkiismeret hozzá van kötve Istenhez. Az ilyen lelkiismeret nem enged meg semmit, ami Isten dicsősége ellen való. Meggondolja, mit szól és mit tesz, nehogy evésben, ivásban, munkában, pihe-nésben, szórakozásban, beszédben kisebbitse mások hitét. Mert nincs rombolóbb, mint Isten gyermekeinek megbotránkoztató élete. — Tartsunk állandó lelkiismeret-vizsgálatot, nehogy gyalázatba és kárhozatba vigyen megtévedt, laza lelkiismeretünk.

Jún. 13. — *I. Kor. 11 : 1—16.* — Mikor Isten férfinak teremtett, arra szánt, hogy dicsősége legyen néki. 7. v. Igen nagy kiváltságot adott nekem, de egyben igen nagy felelősséget is helyezett a vállamra. Nem is csak önmagunkért, hanem a rá bízottakért is felelősek vagyunk. Hiába keresem a feleségemben, barátaimban, gyülekezetemben az Istent elhomályosító életem okát. Mégis csak magam vagyok a számadó. Nem húzhatom ki magam a kötelezés alól, hogy Isten dicsőségének kell lennem. És jól tudom, hogy nem vagyok az. Össze kell törnöm az Úr előtt, semmivé kell lennem, újjá kell születnem. Rá kell bíznom ezt is és mindent az Úrra. Dicstelen életem is lehet az Ő kezében Neki dicsőséget hozó eszköz.

Jún. 20. — *I. Kor. 11 : 17—34.* — Mikor együtt vagyunk, kik Isten gyermekeinek tudjuk magunkat, fontos nekünk, hogy együtt az Úr asztalához is járuljunk? Miért van szükségem az úrvacsorára? Mert erőtlen, beteg és alvó vagyok magam is. Szükségem van a Krisztus erejére. Hogy akarok új emberré lenni, hogyan akarom, hogy Ő éljen bennem, ha nem keresem a Vele való közösséget? Minél több feladatom van, annál inkább kell ezt tennem. Micsoda kegyelem, hogy Krisztus keres minket. Alkalmat kell adnom Neki, hogy lakozást vegyen bennem, erővé legyen bennem. Nem lehetek meg Krisztus nélkül, nem lehetek meg úrvacsora nélkül. Meg kell becsülnöm az Úr testét és véré.

Jún. 27. — *I. Kor. 12: 1—10.* — Aki nem Istentől neki szánt munkát kénytelen végezni, pályatévészett ember s mint ilyen boldogtalan. Nincs szörnyűbb pályatévészés, mint nyögni a Sátán igájában Isten dicsőségének szolgálata helyett. Mert Isten dicsősége mindnyájunk feladata. Csak az eszközök, amikkel munkáljuk, lehetnek mások, a hűség ugyanaz kell, hogy legyen. — Mit kell tennem? Úrnak hirdetnem Jézust. Hogy tudom megtenni, hogy egész életem ennek hirdetése legyen? Csak a Szentlélek által. Nemcsak emlékezni kell az első pünkösdre, hanem magamnak kell a pünkösdön átesnem s ha már munkálkodott bennem a Szentlélek, nem szabad gátakat emelnem elé. A hívő keresztyén élet szakadatlan kérése: Jövel, Szentlélek...

Adjunk hálát:

hogy olyan korban élhetünk, amikor sok az alkalom és nagy a szükség a Krisztusról való bizonyoságtetésre;

hogy nélkülözésekre, megpróbáltatásokra méltóknak talált minket az Úr;

hogy ránkbizta a békéltetésigéjét s nem engedte, hogy ez az ige nálunk elnémuljon.

Tegyünk bűnvallást:

mert sokat kétségeskedünk, panaszkodunk, kesergünk s nem az Úrra nézünk;

mert nincs erő az életünkben, hitvány a bizonyoságtetésünk, sok kegyelmi alkalmat elszalasztunk és dicsőség helyett szégyene vagyunk Urunknak;

mert csak képmutató keresztyénségre vagyunk képesek a világgal együtt.

Könyörögjünk:

Pünkösti Lélekért, hogy lehessünk Istennek hűségesebb munkásai;

hogy az elmúlt ünnepes félév és iskolai esztendő áldás lehessen életünkben;

hogy áldja meg Isten nyári konferenciánkat, az evangélizációkat ifjak és öregek életében;

hogy adjon erőt harcoló honvédeinknek, az itthonmaradt hozzátartozóknak és mindnyájunknak a megpróbáltatáshoz;

hogy végül mindenből az Ő dicsősége növekedjék.

Garam Lajos
egri lelkész.

Szószéken.

Szentháromság u. 1. vasárnap.

Hit és élet.

Apost. Csel. IV. 32—35.

A vallásos hit ereje és értéke csak akkor jut igazán teljes érvényesülésre, ha nem marad tisztán gondolati rendszer, ellenben tisztító, nemesítő hatását a gyakorlati élet terén is érvényesíti.

Annyit jelent ez, hogy a hit és élet egymással nemcsak szoros kapcsolatban van, hanem szétválásuk esetén és összhangjuk nélkül az előbbi elhalványul, az utóbbi pedig sívár és szegény lesz.

Nem csoda tehát, ha a keresztyén vallásnak is mindenkor legszentebb célja volt a hit és szeretet, vagy másképpen szólva, a hitélet és gyakorlati élet szoros összhangjának megteremtése, ápolása, sőt fejlesztése.

A feladat azonban nem oly egyszerű, mint amilyennek első pillanatra látszik. Folyóiratok, könyvek sokasága, kongresszusok komoly tárgyalásai mind-mind e kérdés megoldásán fáradoztak. Érthető is, mert valóban a keresztyén élet erkölcsi tisztaságáról, boldogságáról, békességéről van itt szó!

Ennek a hatalmas feladatnak megkapó megoldását találhatjuk a felolvasott szent ígékben. Az Apostolok Cselekedeteiben ez már második hely, ahol az első keresztyének életéről tudósítást olvashatunk. Az első hely a II. rész 42—47. versekben található. Mindkét helyet összevetve, azt mondhatjuk, hogy az első keresztyénség paradicsomi állapotának rajzát látjuk szemünk előtt. Mint a száműzöttek, sóvárogva tekintünk felé a jelen békétlen, zavaros és összhang nélküli állapotából. Hogyne vágyódnánk vissza, mikor a hit és élet a békés összhang helyett az ádáz ellenségeskedés áldatlan napjait éli. A mai sötét hangulatban a jeruzsálemi gyülekezet képe bátorítólag és biztatólag rajzolódik elénk a felolvasott szent ígékben. Igazi minta-gyülekezet. Nem abból a fajtából való azonban, amelynek magasabbrendűségét és példamutató jellemét csak a célzatos hírverés koholja az újságok türelmes lapjain.

Ismerkedjünk meg a jeruzsálemi gyülekezet életével.

Elsősorban a gyülekezet hitéletével. Az apostolok cselekedeteiről szóló könyv erről kimerítően tájékoztat. Ha tanulságos lehet a multba visszpillantás, úgy ez alkalommal kétségtelenül az lesz. Hisz korunknak építő és munkabíró ereje hasonlóképpen csak ugyanaz lehet, ami ama rég elveszett aranykorszaknak volt: a hit és szeretet.

Gyönyörű volt az első keresztyének hitélete. Az első keresztyén gyülekezet hitének tartalma a megfeszített és feltá-

madott Krisztus. Ezért „gyülekezetben“ éltek, amely nem közösséges egyesülési alakulat. Egy test tagjainak vallották magukat, amelynek feje: az Úr Jézus Krisztus. (Koloss. I. 18.) Testvér! így szólították egymást. Szent közösségük bizonyosága naponkénti részvételük az Úr Szent Vacsorájában. Hitüket az evangéliom tüze acélosítja a békességes életre, de ha kell, a szenvedések és megpróbáltatások elviselésére, végső esetben még az életük feláldozására is.

Krisztus életben és halálban egyaránt szemük előtt haladó vezérük. A jó pásztor, aki nyájáról gondot visel, de szükség esetén életét is adja a juhokért. (Ján. X. 11.) Ismeri övéit, őt is ismerik övéi. (Ján. X. 14.) A jeruzsálemi gyülekezet nagyon jól tudta azt, amit ma nagyon sok gyülekezetben nem akarnak tudomásul venni: az emberi szív nem tud mit kezdeni halott Megváltóval, aki az emberiség többi nagyságaival együtt az enyészet martaléka lett. Csak a sírból feltámadott és isteni hatalmával, bölcseségével, szeretetével a jelenben is vezető, irányító Krisztus lehet központi erőforrása a keresztyén egyének éppen úgy, mint a keresztyén gyülekezetnek.

Ezt tudta a jeruzsálemi gyülekezet. Ezért imádkoztak Hozzá, mint élő, szeretett Urukhoz. Valami megható és fenyegető az, ahogyan ez a gyülekezet feltárt szívének hitével körülvette Megváltóját. Az egész gyülekezet oly lelkületű tagokból állott, amilyenek még a mai időkben is szép számmal akadnak egy-egy gyülekezet életében. Ezek a képmutatás nélküli csendes lelkek. A gyülekezet életének igazi magva. Minden földi érdektől megszabadult lelkek, akik valóban az Úrnak szolgálnak és nemcsak névszerinti keresztyének, pedig körülöttük a hitetlenség, istentelenség és minden emberi gonoszság hullámai tornyosulnak. Ezek, akik nem kedvelik az öndicséret tömjénfüstjét. Nem természetük a gögös elzárkózottság sem. Éppen mindezek alapján összefogásukban rendkívül nagy segítő erő rejlik. A gyülekezet pásztorja is elsősorban ezektől várja segítségét az Isten akarata szerinti életközösség megvalósítására. Ily bizonyágtevő, hitben erős lelkekre vár a nagy feladat: a megfeszített és feltámadott Krisztus „gyülekezetének“ növelése és erősítése.

„Nagy kegyelem vala mindnyájukon“ olvassuk szent ígében. (33. v.) Isten áldása nyugodott minden tagján a gyülekezetnek. Gyülekezeteink életében hányszor pusztít a visszavonás, békétlenség, hitetlenség, egyházellenesség emésztő tüze. Óh, boldog aranykora az első keresztyén gyülekezetnek, miért lett képed a múlté? Miért hiányzik közülünk a testvéri szeretet, az egymástsegítés készsége, a békesség, a legnagyobb és legdrágább erőforrás: a megfeszített, de feltámadott Krisztusban való hit és e hit alapján kifejlődött lelki közösség?

Óh, ha van e gyülekezetben, aki hittel ragaszkodik az élő Megváltójához, jöjjön, segítsen példájával is, hogy gyülekezetünket formáljuk a jeruzsálemi első keresztyének „közösségé-

nek“ mintájára. Együtt boruljunk le a mi Fejünk, az Úr Jézus Krisztus előtt: Jőjj Uram, légy segítségül nekünk a mi hitetlenségünkben, hogy hinni tudjunk teljes szívünkéből. Hinni tudjuk, hogy egy test tagjai vagyunk megáldott és szent közösségre...

Ebből az áldott közösségből fakadjon a mi gyülekezetünk életében is a szeretetnek eleven élete.

Az igaz hit alapja a szeretet. Az első keresztyén gyülekezet mély hitéletéből fakadt nagyszerű szeretet-élete. Ezen a téren is mintaképül szolgálhat számunkra, akiknek a gyülekezetében tapasztalható szeretet-tevékenység jóformán csak amaryllónak nevezhető. A felolvasott szent ige arról értesít bennünket: „A hívők sokaságának pedig szíve-lelke egy vala.“ (32. v.) Mily nagyszerű meglátás ez! A szív és lélek, tehát a benső ember legszentebb része az Isten templomává, a szeretet hajlékává magasztosul. Egyet akartak: boldog lenni. Egyet gondoltak: hűségben megmaradni az Úr Jézus Krisztushoz. Egyformán érezték a Szent Lélek vigasztát és az akarás, érzés, gondolkodás: a szív egysége volt az erős kötelék, amely a „testvéreket“ összefűzte, ajkukat könyörgésre nyitotta: „Hogy mindnyájan egyek legyenek!“ (Ján. 17, 21.)

Egyszóval majdnem teljesen ellentéte volt mindannak, ami a gyülekezeteinkben legtöbbször található. Megszégyenülve kell megállanunk a jeruzsálemi gyülekezet képe előtt! Mennyi ellentét, önérdék, széthúzás nálunk, míg náluk a szeretet himnuszának gyakorlati megvalósítása. Itt a bosszúállás, szitkozódás, ott a bűnbánat fürdőjében megtisztult szív szelídsége. Itt a fősvénység, zsugoriság, ott az áldozatkészség még a távol élő és üldözött testvérek javára is. Itt a gőg és büszkeség fennhéjázása, ott az egymást megsegítő alázatos szolgálat.

Mily végtelen áldás lenne, ha közöttünk is legalább már szűkebb körben megvalósulhatna az előttünk álló jeruzsálemi mintagyülekezet képe! Ha a mi életünket is az I. Kor. 13 elvei irányítanák! Ehhez azonban elsősorban az nélkülözhetetlen, hogy ami „szívünk-lelkünk is egy legyen“. Ahol ez az érzelem uralkodik, ott az áldozatos, magátosztó és munkás szeretet végnélkül szórja drága értékeit, mint a jeruzsálemi gyülekezetben látjuk.

Mindezek után is különösen hangzik, amiről Lukács az Apostolok cselekedeteiről szóló könyvben bennünket értesít: „Ésenki semmi marháját nem monda magáénak, hanem nekik mindenök köz vala.“ „Mert valakik földek vagy házak birtokosai voltak, eladván, elhozzák az eladottnak árát“ (32, 34. v.).

De mi ez tulajdonképpen? Ugyanaz, amit egyesek akarnak napjainkban is? A magántulajdon megsűnése? Kommunizmus?

Egy jámbor lelkű, vallásos ember utazott az egyik hatalmas személyszállító hajón. Mellette két utas élénken beszélgetett. Egyszer csak az egyik feléje fordul: Hát Ön milyen pártállású? Mi kommunisták vagyunk! Én is az vagyok — felelte szerényen a megszólított utitárs. De hisz akkor testvérek vagyunk! — szolt

amaz. Erre a jámbor ember nyugodtan így válaszolt: Én kétféle kommunistaságot ismerek és így szükséges, hogy a kérdést tisztázzuk, mielőtt testvériségünkről beszélhetünk. Már az első keresztyének idejében is volt kommunizmus, mert azt olvashatjuk róluk, hogy mindenüket „elhozták“ a közösség javára. De van egy másfajta kommunizmus is, amelynek jelszava: „vegyünk el“ mindent, ami másnak a vagyona. Én az első fajtához tartozom — és Ön? A kérdésre azonban már válasz sem hangzott el.

Ha beszélhetünk az első keresztyén gyülekezet kommunizmusáról, akkor előttünk van annak törvénye a felolvasott szent ígék tartalmában. Ez nem a kényszer közössége, hanem a szeretetnek önkéntes áldozata és szolgálata. Nem jelentette a magánvagyon eltörlését. Hisz János apostol Máriát „házába“ fogadta. Hanem igenis hiányzott körükből a kapzsiság és az önzés és helyette a segítő szeretet uralkodott. A gyülekezet mint egy család élt és a mutatkozó hiányokat a szeretet cselekedeteivel pótolták, „amint kinek-kinek szüksége vala“. (35.) Az árvák, özvegyek, betegek, aggok nem ismerték az élet fájdalmas nélkülözéseit. Ez volt a jeruzsálemi gyülekezet közössége. Mily torzkép ezzel szemben a mai idők minden hasonló kísérletezése!

Még meleg volt a Krisztus vére, amikor már ez a szeretet-élet-közösség az Úr követői között megvalósult. Hol vagyunk ma ettől! Tagadhatatlan, hogy a szeretet munkájának mezején szép gyümölcsöket találhatunk. Igazságtalanok volnánk, ha nem emlékeznénk meg árvaházainkról, menhelyeinkről, otthonainkról és mindarról, amit a belmisszió terén boldog örömmel szemlélhetünk az áldozatos szeretet munkájának eredményeképpen. És bizony nem szabad soha megfélekednünk arról, hogy mindez is az élő Krisztus megsegítő kegyelmét hirdeti és dicséri!

Előttünk áll a jeruzsálemi első keresztyén gyülekezet mintaképe! Igazán lehetetlenség volna annak gyülekezetünkbe való megvalósítása? Ne legyen elhamarkodott válaszuk! Krisztus él és segít e munkában. Megrendülés nélkül higgyünk abban, hogyha Ő segít, a győzelem el nem maradhat. Hitünk legyen az indító erő: munkára fel, a szeretet jegyében! Az első lépésként szíveleljük meg az apostol szavát: „Cselekedjünk jót mindenkiel, kiváltképpen pedig a mi hitünknek cselédeivel. (Galác. VI. 10.) Ámen.

Labossa Lajos

vallástanító-lelkész, Debrecen.

Szenháromság u. 2. vasárnap.

Kétféle buzgóság.

Róm. 10, 1—15. v.

Úgy vélekedhetnénk, mintha alapigénknek semmi mondani-valója nem lenne a mai kor égető problémái számára. A zsidókérdést Pál apostol imádsággal akarta megoldani, — ma a szí-

gorú zsidótörvények korát éljük. A hit kérdését Isten igazságával hozta kapcsolatba, — ma felekezeti kérdés formájában áll előttünk.

Azonban mégsem áll élet-távolságban Isten ígéje a mi korunktól, ellenkezőleg, ma is, nekünk is élet-igazságot hirdet, csak legyen fülünk a hallásra, gyúljon fel szívünk a megtartásra.

Kétféle buzgóság áll itt egymással ellentétben: a zsidó ember és a keresztyén ember buzgósága. Mindkettő Isten iránt való buzgóság, tehát nem nyereszkeségi, vagy érvényesülési buzgóságról van szó.

I. Tiszteletreméltó elsősorban a zsidóság Isten iránt való buzgósága. Erről maga Pál apostol tesz bizonyosságot, aki jól ismerte fájának minden jó és rossz tulajdonságát. Pálfordulásig egészen azonosította magát a zsidóság minden törekvésével, vallási és nemzeti tekintetben egyaránt. Helyesnek és egyedül üdvözítőnek tartotta a Mózes-féle törvényt, üldözte a többi zsidókkal a keresztyéneket, akik a törvény járhatatlan útjáról a Krisztus útjára tértek. Egyszóval ugyanaz a buzgóság égett az ő szívében is Isten iránt, mint a többi igazi zsidó szívében.

Ez a buzgóság és ez a kegyesség magábanvéve és a maga nemében ma is tiszteletreméltó vonása a zsidóságnak. A buzgó, vallásos zsidó ma is ép úgy keresi Istenét, mint több ezer éves őse. Ma is a törvénybe kapaszkodik. Mózesre esküszik, szombaton előírás szerint ünnepel.

Jó lenne, ha mi úgy élnénk az evangéliumban, úgy ragaszkodnánk Krisztushoz és úgy ünnepeelnénk a mi ünnepeinken keresztyén buzgósággal, ahogyan a zsidók a maguk módján.

Még sincs a zsidóknak igazuk és még sem helyes a zsidók buzgósága. Pál apostol éppen azért könyörög értük Istenhez, mert félti, hogy buzgóságukkal éppen azt játszsza el, ami után hajszolják magukat, t. i. az üdvösséget. Az Isten iránt való buzgóságnak és az üdvösségnek ugyanis többé nem az az útja, ami régen volt, t. i. a törvény betöltése, hanem a kegyelem. Ennek a felismerése és megtapasztalása tette a buzgó farizeus Sault Pál apostollá. Pál apostol élete példájával bizonyítja, hogy nem az ember változtatja meg cselekedeteivel az Isten ítéletét, hanem az Isten cselekedete változtatja meg az ember életét. Nem a mi akarásunk, törekvésünk, buzgóságunk az üdvösség alapja, hanem az Isten kegyelmes cselekedete az, hogy elküldötte az Úr Jézus Krisztust ebbe az isteni törvénnyel rendelkező, de mégis törvénytelen életű világba, hogy ezután ne csak a zsidók, hanem minden népek és bűnösök (L. a mai ev.!) hozzájuthassanak az üdvösséghez. A zsidók azonban továbbra is makacsul ragaszkodnak a törvényhez, az üdvösség sorompóval lezárt útjához csak azért, mert az ő saját igazságukat igyekeznek érvényesíteni az Istennel szemben is. Ez a zsidóság bűne és szerencsétlensége. Bűne, mert engedetlen Isten akaratával szemben és szerencsétlensége, mert ott keresi az üdvösségét, ahol az többé meg nem található. Nem tévedünk-e sokszor mi is erre az útra, ami-

elhordozza velem az én életem további nyomorúságát. Milyen sokan nem értik meg a koldus azon csodálkozását, hogy van más is, ami boldoggá teszi az embert, nem csak a pénz.

Lyubjlov orosz herceg testvérét Szibériába deportálták. A herceg szíve nagyon fájt a testvééréért. Egy falusi paphoz járt vigasztalódní. Azután lemondott vagyonáról, lemondott rangjáról és egy imádságos könyvvel és egy újtestamentummal Szibériába indult. Mielőtt elindult, a cár magához hívatta, hogy megkísérelje eltéríteni szándékától a neki kedves herceget és daliás tisztjét. „Hogy vállalhatnál ilyen boldogtalan sorsot, Te, aki boldogságra születél“, mondotta a cár. Erre a herceg ezt felelte: „Atyácskám, ha annyi tiszta boldogságot és vigasztalást kaptál volna, mint én Égi Atyácskánktól, Te is elcserélnéd érte cári koronádat. Én most vagyok először boldog s mennem kell, hogy ezt a boldogságot a legboldogtalanabbaknak is, köztük a testvéremnek is, elvigyem.“

A másik csodálatos dolog ebben a csodatörténetben az, hogy ez a *koldus bemegy a templomba hálát adni és Istent dicsérni*. Koldus sorsa hozta magával, hogy minden garasért hálálkodnia kellett, amit a kezébe nyomtak. Mennyire utálhatta már a köszönő szót, a hálálkodást, hiszen olyan sokszor elmondta és olyan ritkán őszintén. Emberileg megértenénk, ha a hálálkodásban megfásult ember most néma maradna. De nem tud néma maradni. A megajándékozottság nagysága s afelett érzett öröm, a vér, amint végigszalad béna lábán és onnan vissza a szívébe, hálaharangokat szólaltat meg szívében, melyektől visszhangzik egész benseje és visszhangzik a templom is. Neki is van már Krisztusa, akit Isten azért küldött, hogy a sánták járjanak, a foglyok szabaddá legyenek. Még csak a csodák sorozatának kezdetén van, de hálát adva dicséri az Istent azért, amit vele tett. Gondoltál-e testvérem arra, hogy a te szívedben, lelkedben visszhangzik-e a csodák nyomán a hála-harang, hogy szabaddá lettél a Krisztusban.

A harmadik csoda az, hogy ez a csoda megtörtént. *Péternek volt bátorsága ennek a csodának a véghezvitelére*, mert volt hite Jézus ezen ígéréteiben: „Amit csak kértél fogtok az én nevében... vesztek erőt, minekutána a Szentlélek eljő reátok.“ Ez volt az első csodatette. Mennyi bátorság kellett ahhoz, hogy ezt megtegye. Ugyanis kudarcot vallhatott volna! Óh micsoda megszégyenülés lett volna, ha odaáll a koldus elé és felszólítja, kelj fel és az visszaesik. A körülállók kinevették volna őt s a sánta átkozódott és szitkozódott volna, hogy gúnyt űznek belőle. De sikertelenség esetén kompromittálták volna Krisztus ügyét is. Nem bukott volna el Krisztus ügye ugyan emiatt, de hogy Jeruzsálemben és a környéken befellegzett volna a tanítványoknak, az bizonyos, mert hiába beszéltek volna arról, hogy nekik hatalmuk van a Jézus neve által, ezt senki nem hitte volna el nekik a kudarc után. De a csodát véghezvitte Péter, mert hite diadalmas hit volt.

És csodálatos, hogy milyen egyszerűen, feltűnés és reklám nélkül csinálták. *A hit mindent ilyen egyszerűen csinál*, mert bizodalma abban van, aki a hitnek kezdeményezője, adója. Nem azt mondták: Az orvosi tudomány nevében, vagy a magunk hatalmának nevében, vagy a mi imádságunk mindenható erejének nevében, kelj fel és járj, hanem a Jézus nevében. Nem a maguk erejében bíztak, hanem Jézus ígéretere támaszkodtak bizalommal. Hogy a hitnek ma is vannak csodái, azt sem mi, sem a világ le nem tagadhatja. Történnek még olyan csodák, amelyről egy édesanya számolt be. Egy orvos hívő felesége mondtotta, hogy gyermekparalízisben megbénult leánykája béna lábát hittel és imádsággal gyógyították az imádkozó orvos édesapja és az imádkozó édesanya. A béna lábacska mozulásához sok-sok imádság fűződik s mindig leánykájuk állapotáról tudták, hogy mikor imádkoztak hittel és mikor hiányzott a hit az imádságukból. Ezen a beteg, béna lábacskán ott ragyog ez a név: Jézus. Mert, hogy tud járni, azt Ő tette. De hogy a csodák sokszor váratnak magukra, az azért van, mert mi fordítva mondjuk: Kincsünk van, de Krisztusunk nincs. Ezért tehetetlenek vagyunk a nyomorral, a földbevált kunyhókkal, a sántákkal, a vakokkal és a szegényekkel szemben. Az, ami mindehhez erőt adna, a Krisztusban való hitünk hiányzik, az Ő neve csak szó és nem csoda az ajkunkon. Mikor lesz csoda?

Péter a csoda után mit tesz? Odaáll a csodálkozók elé és azt mondja: emberek, ne hogy azt gondoljátok, hogy ami most történt, azt mi csináltuk. Nem! Ilyet ember nem tud tenni. S ebben a bizonyágtételében megfejt, megmagyarázza a csodát. Nem történt itt semmi más, csak annak a Krisztusnak a nevére, akit ti megfeszítettek, de akit Isten feltámasztott, kiegyenesedett egy béna láb, egészséges lett egy beteg ember. Csodálatos, hogy abban a Jeruzsálemben, ahol nemrég még gyáván megtagadta az Urat, azok előtt a zsidók előtt, akik elől nem régen még surranva menekült, most gyilkosoknak nevezve őket, nagy bátorsággal hirdeti Krisztust, mint az élet fejedelmét, mint az emberi élet örök Csodáját, akinek nevére minden térd meghajol egyszer. Ámen.

Balczó András

püspöki másodlelkész, Nyiregyháza.

Szenhááromság u. 4. vasárnap.

Bizonyágtetés.

Ap. csel. 4, 1—12.

Az előtt a főpapi tanács előtt, amely Jézust is megkérdezte hatalma felől (Mk. 11, 14) és amely az Urat néhány héttel előbb halálra ítélte, áll Péter és János. Látszólag azért, hogy kikérdezzék őket egy sántának született ember meggyógyítása felől, valójában pedig azért, hogy a beszédől, bizonyágtételtől el-

vegyék kedvüket. A főpapoknak nem a sánta meggyógyítása volt kellemetlen, hanem az, amit ezzel kapcsolatban mondtak. A beszédért fogták el, zárták be és állították maguk elé őket. Eljárásuk azonban az apostolok szólását, Krisztusról tett vallomását nem befolyásolta. Nem térítette el azt eredeti irányától, erősségét nem tompította le, sőt egy bátor, határozott hitvallássá fokozta: „És nincsen senkiben másban idvesség: mert nem adatott emberek között az ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.“ Az apostolok bizonyágtétele örök példája marad mindig a Krisztus melletti hűség, a hozzá való ragaszkodás és a keresztyén hivatás (Mt. 5, 13—16) igazi betöltésének.

Ezt a bizonyágtételevést Krisztus írta elő és az apostolok nemcsak itt, de mindenütt és mindenkor gyakorolták is. Bizonyágtételüknek köszönhető, hogy Isten Szentlelke olyan sok szívben végezhetette a maga munkáját. A bizonyágtételek nem érvényesültek mindig egyformán, egyforma erővel az emberek szívében. Voltak korok, amikor elhalkultak, voltak amikor megerősödtek. A halkulás mindig halált, az erősödés életet hozott (reformáció). Ma a bizonyágtételek erősödését látjuk. De milyen boldog örömmel könyveljük el a megnyilatkozott bizonyágtételeket és engedjük érvényesülni azok hatását, olyan fájdalmas tapasztalni azt, hogy mi még nem vagyunk a bizonyágtételevők között. Vagy ha van is megnyilatkozásunk, azt nem lehet „bizonyágtételnek“ nevezni. Krisztus pedig nem azt kívánja, hogy bizonyágtételevést hallgass, hanem azt, hogy te is bizonyágtételevő légy (Mt. 10, 32—33) és bizonyágtételevésed legyen igazán Krisztusról való színvallomás, Krisztus mellett való kiállás. Hogy az igazi bizonyágtételevést megismerhessük, nem árt közelebből megnézni az apostolok bizonyágtételét. Milyen volt az?

1. Az apostolok bizonyágtétele *totális* volt. Mindent felölelt. A mostani háborút nevezik totálisnak, azaz olyanak, mely minden igénybe vesz, mindent leköt, szolgálatba állít. Nincs az életnek egyetlen tere, amelyre ki ne terjedne. Az apostolok bizonyágtétele nem volt más, mint egy szent háború: a hitelenség, közöny, pogánysággal, bűnnel szemben. És ebben a szent küzdelemben ők is mindent igénybe vettek. A sánta meggyógyítása is csak egy eszköz volt kezükben a bizonyágtételre. Egy alkalom, amelynél a Krisztus dicsősége kerül napfényre. Bizonyágtételük szolgálatában áll idejük, erejük, képességük, a hely, ahol megfordulnak, a szó, amely ajkukat elhagyja, fogság, utazás, megtelepedés stb. Isten sok eszközt bocsátott rendelkezésükre és ők valamennyit fel is használták. Vajjon ilyen-e a te bizonyágtételed? Felhasználsz-e te is mindent arra, hogy Krisztus dicsőíttessék?!

2. Az apostolok bizonyágtételevése *dinamikus, erőteljes* volt. Erejét külső emberi tényezők nem befolyásolták. Nem függött az a hallgatók számától; egy ember állott velük szemben, vagy egy egész tömeg. Nem zavarta őket a hallgatók összetétele;

szegények, vagy gazdagok, írástudók, vagy írástudatlanok, műveltek, iskolázottak, vagy iskolát nem jártak voltak előttük. Nem nézték a magatartást sem; szeretettel, vagy gyűlölettel, ellenségesen, vagy közömbösen fordultak feléjük. Nem érdekelte a következmény sem őket; szívébe, vagy a börtönbe zárják őket, életet, vagy halált kiáltanak rájuk, kenyeret adnak, vagy követ dobnak feléjük. Az ő bizonyágtételük hangzott minden emberi tényezőtől függetlenül. Nem ember indította ezt el, hanem az Úristen az ő Szentlelke által és ezért nem teheték ők azt, hogy amiket láttak és hallottak, ne szólják. Isten volt az elindítója, a forrása ennek a bizonyágtételnek, ezért volt az dinamikus. Vajjon így tudsz-e te, minden emberi tényezőktől függetlenül, bizonyágot tenni az Úrról?

3. Bizonyágtételük *krisztocentrikus* volt. Középpontjában a teljes Krisztus állott. Az, akiről a próféták jövendöltek, aki eljött az idők teljességében: itt a földön, emberi alakban járt, tanított, csodákat tett, akivel az emberek találkoztak, beszéltek. Az, akit a főpapok maguk is nagyon jól ismertek, látták hatalmát, de nem ismerték el. Az a Krisztus, akit megvetettek, halálra ítélték, megfeszítettek, akit az Isten feltámasztott és szegeletkövé tett. Erről a Krisztusról, Úrról beszéltek ők mindig. Filozófiát, bölcsességet, világboldogító eszméket hirdethetnek mások is, s érte akár meg is halhatnak, az apostolok azonban nem ezeket hirdették, hanem az élő Krisztust. A minden gyógyulás, megújulás egyetlen eszközlőjét. Vajjon te így hirdeted-e a Krisztust? Vajjon így teszel-e róla bizonyágot? Él-e, amit mondasz? És életed-e, amiről, vagy akiről szólsz?

4. Bizonyágtételük vád és ítélet volt egyszerre. Vád éppen a kérdező és hallgató főpapokkal szemben. Az apostolok nyíltan és bátran megfélemezték azt a magatartást és eljárást, amelyet a főpapok Krisztussal szemben tanúsítottak. " ... akit ti megfeszítettetek ... azáltal lett ez (a sánta) tielőttetek épségben." Vádolják őket vakságuk miatt, hogy nem ismerték fel Jézusban a Krisztust; eljárásuk miatt, hogy megvetették és megfeszítették őt. Vádjuk önvád is. Magukat sohasem veszik ki a vád alól. Ha nincs is, itt kifejezetten ez az önvád, beszédük mögött ott rejtőzik az. Vajjon a te bizonyágtételedben megvan-e ez a vád? Az önvád? Be mered-e vallani, hogy te is vak voltál, nem ismerted fel az Urat, amikor melletted járt, amikor körülötted cselekedett? El tudod-e ismerni, hogy te is megfeszítetted őt? És mered-e nyíltan szemben megmondani annak, aki előtt bizonyágot teszel, vagy bizonyágot kell tenned, bűnét, hibáját? Az apostolok megtették ezt azért, hogy annál jobban érvényesülhessen bizonyágtételük felmentő öröme, mert

5. bizonyágtételük a vád mellett *felmentő örömet is tartalmazott*: „És nincsen senkiben másban üdvösség.” Másban nincs, Krisztusban van üdvösség. A sántának senki sem adta vissza egészségét, csak Krisztus egyedül. A főpapok beteg, sántikáló életének is egyetlen orvosa csak Krisztus lehet. A mai beteg,

döcögő és bicegő világnak és benne minden beteg, tehetetlen, tengődő életnek, egyetlen gyógyítója az Úr. A tékozló fiú számára csak egy lehetőség, egy út nyílt: a hazatérés útja. Számunkra szintén csak egy út van: a Krisztus. Nincs olyan eltékozolt élet, amely nála bocsánatot ne nyerne. Nincs olyan bűn, amelyet a golgotai bárány Magára ne venne. Nincs olyan sötét foltja az életnek, amelyet Krisztus vére be ne takarna. A te számodra, aki itt ülsz és akinek háta mögött a tékozló fiú teljes, vagy részleges multja áll, sincs más név, amely által megtartást nyersz, csak a Krisztus neve... Nemrég olvastam a következő kis történetet. (Idegen földön. Tóth János ford.) Öngyilkossági szándékkal áll az egyik folyó partján egy jólöltözött fiatal ember. Kezében revolver. Már éppen homlokához emeli, amikor egy erős kar megakadályozza tettét. Egy munkáját végző orvos járt arra történetesen s az vette ki kezéből a gyilkos szerszámot s kérte, hallgassa őt meg. Ha a meghallgatás után is úgy gondolkozik, mint eddig, nem akadályozza meg tettében. Eleinte kényszeredetten, később fokozódó érdeklődéssel hallgatja az öngyilkosjelölt a megmentő orvos szavait s szinte szívja magába a bűnről, büntetésről, kegyelemről, Krisztusról hallott eddig ismeretlen igéket, s amikor az orvos befejezi szavait, visszaadja fegyverét, nem kell az már néki többé, elveti magától, mert tudja, hogy van még út, van még megoldás Krisztusnál.

Az apostolok bizonyásgtétele így hangzott, szavuk így világított a messzeségbe, hogy mások is, te is így világíts s így tégy bizonyásgot a Krisztusról. Ámen.

Megyer Lajos
dél-szabolcsi lelkész.

Katedrán.

Meditáció a vallásitanítási tantervről.

Sokak fülében első hallásra különösnek hangzik ez a cím, de meg kell barátkoznunk vele, mert szolgálatunknak egy fontos feladatára mutat. Egy iskolai év vége felé járunk, amikor önkéntelenül is számot vetünk magunkkal. Az ismétlések, ha akarjuk, ha nem, mérlegre vetik munkánk értékét és eredményét. Hiszen nyilvánvaló, hogy igehirdető és lelkipásztori munkánk szolgálatában nevelők és tanítók is vagyunk. Az előbbieket tekintetében mi csak magvetők vagyunk és a Szentlélek Uristen szabad tetszésétől függ a gyümölcsstermés. Az utóbbiak tekintetében azonban teljes felelősséget kell vállalnunk az eredményért, munkánk sikeréért. Az bizonyos, hogy külső körülmények megnehezíthetik fáradozásunk célbaérkezését, a reánk bízott fejlődő lelkek is különféleképpen fogadják munkánkat és különféleképpen adnak reá választ, mégis rajtunk múlik e téren az eredmény. Nem találtuk meg a kulcsot a sokféle szívhez, vagy meg nem felelő módon, ügyetlenül dolgoztuk fel és adtuk elébük az anyagot.

Mindenképpen magunkra vessünk és magunkat okoljuk elsősorban a kudarcokért, az elszalasztott alkalmakért és a ki nem használt lehetőségekért. Persze vigyáznunk kell, hogy ne essünk bele a szokványos kisebbrendűségi érzésbe, önvádba és elkeseredésbe, hanem igazi legyen a bűnbánatunk, amely kiragad bennünket a csüggedésből és kishitűségéből és mer a bűnbocsánat alapján újra kezdeni. Az okulás, alkalmasabbá válás, munkánk elmélyülése megkívánja, hogy minduntalan újra, de különösen egy bevégződő és egy kezdődő tanév mesgyéjén, számot vessünk hivatásbeli kérdéseinkkel, aprajával-nagyjával. Jobb és derekabb munkát csak akkor fogunk végezhetni, a nyári szünidőt csak akkor használjuk ki igazán lelki felfrissülésre, ha tisztázzuk szolgálatunk alapvető célkitűzéseit és részleteit, az elveket és alkalmazásukat, munkánk tartalmát és a diákjainkkal való foglalkozásunk mikéntjét és hogyanját. Egyszóval elővesszük az „Evangélikus vallásnevelési tantervet és utasítást“ (1939.), forgatjuk, átgondoljuk, nyomán ellenőrizzük eddigi felfogásunkat és gyakorlatunkat, helyreigazítjuk nézeteinket és kiegészítjük, leginkább pedig gyűjtjük az eleven közös munkához szükséges szemléleti anyagot, jegyzeteket készítünk a találó kifejezéshez és előadáshoz, valamint lélektani és módszertani szempontból vázlatokat dolgozunk ki, hogy a teológiailag elmélyülő ismereteinket a legmegfelelőbb módon és formában tudjuk az ifjúság szívéhez közelvinni. Ezt értjük meditáción és e nélkül eredményes egyházi nevelés és tanítás nem is képzelhető el. Akkor is esedékes és égetően fontos feladat a tanterv fölötti meditáció, ha esztendők óta benne állunk már a munkában és vezetjük növendékeinket a tanterv nyomán az élő gyülekezeti tagság felé, most azonban, hogy tantervünk viszonylag újkeletű és a most bevégződő tanév volt az első esztendő, amely már mindenütt az új iránymutatáshoz kellett, hogy igazodjék, még szükségesebb, hogy komolyan foglalkozunk vele és behatóan forgassuk szívében. Még akinek számára világos is a reformátori teológia és aki gyakorlatát is ahhoz szabja, még annak sem könnyű megtalálni a helyes kerékvágást és abban haladni. Hát még, akinek teológiai képzése, neveltetése és későbbi olvasmányai nem tudták a határozott reformátori felismeréshez eljuttatni, mennyi tusakodás és töprengés szorongatást kell vállalnia, ha lelkiismeretesen meg akar felelni lelkési esküje szellemének és az új tanterv rendelkezéseinek.

Soraimmal csak a kérdést vetem fel és annak fontosságát emelem ki. Részletezésre nem térek ki mostan. A kisebbik oka ennek a terjedelem korlátozott volta. A nagyobbik azonban az, hogy előttem is új feladatként bukkant fel ez a kérdés, engem is nyugtalanít és foglalkoztat, de most nem jutottam hozzá, hogy komolyan szembe nézzek vele. Nyárra vár ez a munka nálam is. Azután nem állok még olyan biztos lábakon, hogy kiérlelt és kipróbált, bevált tanácsokat tudnék adni. Nekem is még nagyon sokat kell tanulnom testvéreim tapasztalatából. Egyre azonban rá szeretnék mutatni. Ismerjük meg és ismerjük el, hogy a jelenlegi tantervünk nemcsak viszonylagosan, az előzményekhez hozzá mérve, hanem önmagában is helytálló irányjelző. Határozottan a reformátori teológiát képviseli és olyan kereteket ad, amelyeket a legmodernebb, az evangéliummal összeférő pedagógiai törekvések tartalmával is nehézség nélkül meg lehet tölteni. Fáradozásunk jólvégzéséhez szükségünk van erre a bizonyosságra,

különösen ma, amikor mindent megkörnyékez a bíráló és amikor olyan nagy a bizalmatlanság és elfogultság minden döntéssel és rendelkezéssel szemben. Néhány érvet szeretnék felsorakoztatni tételem megokolására, hogy igazán szívvel-lélekkel és jókedvűen készülődhessünk munkánkra, ami tankönyvek hiányában valóban nem könnyű. De az a bizonyosság, hogy jó ügyet szolgálunk, hathatós segítséget adhat nekünk, hogy a nehézségek előtt ne torpanjunk meg, hanem férfi módra vágjunk nekik és győzzük le őket.

Új tantervünk és utasításunk (ezentúl TU-val rövidítem) 1939-ben 44 évi vajadás és kísérletezés után látott napvilágot. 1895-ben vetődik fel a vallásitanítás korszerű reformjának kérdése, mivel akkor nagyon is érezhető volt már az elmaradottság. Sok ügybuzgóság és jószándék fog hozzá az előmunkálathoz, de az akkori átmeneti és zűrzavaros teológiai helyzet nem volt alkalmas hosszabb időre szóló, biztos útbaigazítás kidolgozására. Minden esetre haladás volt az eddigi állapothoz képest az a Vallásitanítási terv, amelyet Masznyik Endre dolgozott ki (Rövidítése: Vt.) 1906-ban jelent meg, a liberálisizmus virágzási korszakában és így a pedagógiai és módszerbeli javulást nagy áron érte el: az evangéliumot teljesen a szabadelvű teológia módján értelmezte. Ez a tartalmi hiány, sőt tévelygés tette szükségessé, hogy az első világháború előtti pozitív körök, különösen a dunántúli kerület is előálljon a maga munkálataival. Az egyházegyetem 1911-ben ki is adja a Keresztyén vallásoktatás“-t, amely a tanterven kívül bő terjedelmű (145 l.), jól átgondolt és részletes utasítást is tartalmaz Hetvényi Lajos tollából. Úttörő jelentőségű alkotás ez, hosszú idők óta első a maga nemében. Elvi és módszertani szempontból minden kérdésre kiterjeszkedő és használható segítséget nyújt mindenkinek, akinek szívügye és hivatása az ifjúsággal való egyházi foglalkozás. Tartalmilag is elmélyülés, erősebb biblikusság, krisztocentrikus szemléletre való törekvés jellemzik ezt a munkát, azonban ez a pozitív keresztyénség is még erősen a korszellem hatása alatt áll, értékes és figyelemreméltó mondanivalója mellett ott találjuk a liberális teológia nézeteit is. Ezért jelent azután valóban nemcsak nagy lépést előrefelé, hanem igazi fordulatot az 1939-es új tantervünk, amely már gyökeresen szakít a XIX. század teológiai irányzataival és tudatosan a reformatori teológia alapjára helyezkedik.

A nagy változás szemmel láthatóan leolvasható, ha néhány megállapítást egymás mellé állítjuk. Masznyik úgy határozza meg a vallásitanítás célját: „evangéliumi szellemtől áthatott oly egyháztagokat kell nevelni, kiknek Isten folyton szemük előtt s szívükben van s kik Isten iránt érzett szeretetből örömmel teljesítik az ő parancsolatait, gyakorolják a felebaráti szeretetet, cselekszik a jót és kerülik a bűnt.“ (Vt. 5. l.) „Ápolni a növendék szívében a vallásos érzületet, eltölteni lelkét az evangélium örök igazságaival s fogékonytá tenni akarátát a keresztyén erkölcsiség iránt.“ (Vt. 21. l.) „Az ifjúságot evangéliumi hitében megszilárdítani, kötelességei iránt felvilágosítani és benne az evangéliumi keresztyén szellemtől áthatott érzületet, öntudatot és jelleme kifejleszeni.“ (Vt. 29. l.) Az idealizmus teológiai érvényesülése összeköti a liberális és a pozitív irányzatú teológust. „Általános műveltségi fokkal összhangzásban tiszta evangéliumi alapon álló vallásos és erkölcsi életfelfogás nyuj-

tása, benső vallásos meggyőződés, evangéliumi öntudat ébresztése s ezen alapon keresztyén jellem képzése.“ (KV. VII. 1.) „A vallás — keresztyén értelemben — a Jézus Krisztus szellemében folytatott igaz élet. Az iskolai oktatás végső célja pedig nem lehet más, mint a különböző lelki képességek egyértelmű és egybehangzó kiművelése által magasztos rendeltetésünknek megfelelő igaz emberek nevelése... Az evangélium szellemében feltárni a serdülő ifjúság előtt az ember eszményi rendeltetését s a tanításnak nevelő erejével munkálni, hogy növendékeinkből az evangéliumi keresztyénség életeszményének megfelelő igaz emberek legyenek. Amily mértékben sikerül elérnünk ezt a célt, oly mértékben lesz a vallásoktatásnak természetes eredménye az, hogy általa a Jézus Krisztusban hívó, az ő lelkét elsajátító, öntudatos evangélikus keresztyén embereket és hű egyháztagokat fogunk nevelni.“ (KV. 7. 1.) Krisztust nyomatékosabban említi Hetvényi, de még nála is a „keresztyénséget mint az emberiség kultúrális életének benső erejét, mozgatóját, legfőbb értékét kell megismertetni.“ (KV. 9. 1.) Milyen más világ, a reformáció világa tárul föl előttünk az új tantervből. „A vallásitanítás az igehirdetésnek, az egyház tanító tevékenységének egyik módja... eredménye Isten tetszésétől függ... a cél az istenfiúság. Minthogy e cél felé nincs kijelölhető és szakaszokra osztható út, eléérése független az emberi tevékenységtől. Ezért a vallásitanításnak az az állandó feladata jut, hogy a tanulókat az egyházi közösségbe belevonja, abban meggyökereztesse, annak eleven tagjává tegye.“ (TU. 13. 1.) A célkitűzés határozza meg munkánkat minden egyes órán, diákjainkkal való érintkezésünket, egész magatartását. Milyen más lesz tehát a munka, amikor az idealizmus helyett az egyház szolgálatában, a „magasztos rendeltetés“ helyett a keresztség alapján, az „evangéliumi szellem“ helyett Isten igéjének uralma alatt végezzük munkánkat.

Szembeszökő és semmi további magyarázatot nem igényel ez a nagy változás, ha csak egy pillantást vetünk az anyag felfogására. Masznyik szerint „a bibliai történet tanítása által főképp vallásos érzelmeket törekszünk ébreszteni... azokat kell kiválasztani, melyek a követendő példát, a szépet és nemeset tüntetik fel a gyermek előtt és nem a bűnt... A történet csak eszköz, mely által valamely vallás-erkölcsi igazságot szemléltetünk és a gyermek vallásos érzelmeit ápoljuk.“ (Vt. 6. és 8. 1.) Az idealizmus mellett fontos a historizmus, a pusztá történeti érdeklődés. „A bibliai történetek tanításánál arra törekszünk, hogy a bennük rejlő vallási s erkölcsi eszmék kidomborodjanak s a növendék épülésére szolgáljanak, de azért a történeteket szoros egymásutánban tárgyaljuk...“ (Vt. 24. 1.) Hetvényinél is a mélyebb keresztyén tartalom csak kísérője az idealizmusnak. „Vallásoktatásunk a középfokú iskolákban a maga egészében és lényegében történeti jellegű legyen... a történeti fejlődés alapján álljunk.“ (KV. 35. 1.) „Az egyes bibliai élet- és jellemképek ne csak az összefüggésben, hanem önmagukban is vallási és erkölcsi igazságokat szemléltessenek.“ (KV. 65. 1.) Jellemző pl. „a bűnnek és a világban megmaradt erénynek küzdelme az őstörténetben.“ (KV. 66. 1.) Nem tiszta típus egyik tanterv sem, legfeljebb azt mondhatjuk, hogy Masznyik közelebb áll Ritschl-hez, Hetvényi pedig Schleiermacherhez. Az új tanterv mindkettejünkkel szemben az üdvösségtörténetre helyezi a súlyt, az

egész Szentírást Krisztusra kell érteni, Isten ígérete és törvénye az uralkodó szempont. (TU. 20. l., 23. l.) Az ótestamentomi történet tanítását is azzal „kezdjük, hogy Isten megjelent az emberek között a Jézus Krisztusban.“ (TU. 24. l.)

Az értelmezés, kiválogatás és előadás szempontja gyökeres változáson ment keresztül az új tantervben. Nincs is e téren elvi tisztázatlanság. Némi nehézséget csak az jelent, hogy nagyjából a hagyományos felosztásban tárgyalja az anyagot. A középiskolai felső négy osztályban ezért jut két esztendő az egyháztörténetre és csak egy a bibliai anyagra. Azonban az egyháztörténet egyházrajzba torkolása, sőt maga az egyház belső élete lehetővé és szükségessé teszi a Biblia erőteljes bevonását a tárgyalás menetébe. Azonkívül a tervszerű bibliaolvasás is megkönnyíti azt, hogy minden egyes osztály anyagában a Biblia és rajta keresztül Isten igéje uralkodjék.

Az új tanterv kerete és útmutatása tehát teljesen a reformátori teológia alapján szabja meg a teendőket. A legjobb tanterv sem ér azonban sokat, ha nem tusakodunk annak az életbe való átültetéséért, gyakorlati valóra váltásáért. Ehhez pedig multhatatlanul szükséges magával a tantervvel behatóan foglalkozni, egyszerűen meditálni a tanterv fölött.

Urbán Ernő.

Magunk között.

Papok a Főpap előtt.

6. Istennel együttdolgozás.

Ján. 17, 17—20. „Szenteld meg őket a te igazsággoddal: a te igéd igazság. Amiképpen te küldtél engem e világra, úgy küldtem én is őket e világra. És én ő érettök odaszentelem magamat, hogy ők is megszentelteké legyenek az igazságban. De nemcsak ő érettök könyörgök, hanem azokért is, akik az ő beszédökre hisznek majd én bennem.“

Isten a lelkesízi munka állandó tényezője. Istennek a lelkesízi munka egyetlen tényezőjévé kell lennie. Isten nemcsak küldi és kötelezi a lelkipásztort az egyházban munkálkodásra, hanem annak tervét is megállapítja, ahhoz erőt ad s annak elvégzését Szentlelkével lehetővé teszi.

Jézus főpapi imájában kifejezi ezt a munkaegységet s megvilágítja tanítványainak Isten erejére utaltságát. Azért könyörög, hogy ez a munkaegység és ez az Isten erejéhez kapcsoltság megmaradjon és pedig nemcsak Isten és a tanítványok, hanem Isten és azok között is, akik az ő igéjére Ő benne hisznek.

„Szenteld meg őket a te igazsággoddal; a te igéd igazság. Amiképpen te küldtél engem e világra, úgy küldtem én is őket

e világra; És én ő érettök odaszentelem magamat, hogy ők is megszentelteké legyenek az igazságban. De nemcsak ő érettök könyörgök, hanem azokért is, akik az ő beszédökre hisznek majd én bennem.“

Jézus utolsó, testámentomszerű lelki megnyilatkozásában tanítványainak munkáját egybekapcsolja Istennel. Ennek az egybekapcsoltságnak lehetőségét tanítványai megszentelődésében, a megszentelés kiapadhatatlan forrását pedig az Isten igazságát tartalmazó igében jelöli meg. Tanítványai csak akkor tudnak Istennel együtt munkálkodni, ha megszentelteké lesznek az igazságban. Ezért imádkozik Jézus. Nem anyagi erőt, avagy szellemi képességet kér tanítványainak, hanem hogy megszenteltesenek. Imádságába azután belefoglalja azokat is, kikhez tanítványai küldetést nyertek és imádkozik azokért, „kik az ő beszédükre hisznek majd Jézusban“.

Ezen az alapon jutunk el ahhoz a tételhez, hogy Isten a lelkési munka állandó tényezője s Istennek a lelkési munka egyetlen tényezőjévé kell lennie. Ez azonban egyedül Krisztus szolgálóinak megszentelődése által történhetik, ami viszont elválaszthatatlan a Szentléleknek az ige által végzett munkájától.

1. Istennel együttműködésünk azzal kezdődik, hogy ő kötelez minket munkára.

A sokféle munkakörből álló és mégis egységes célt szolgáló lelkési hivatás Isten nagy munkamezejét alkotja. A munkamezőn elvégzendő munkát Isten állapítja meg. Ő húzza meg ennek a munkának elhatároló nagy vonalait, elgondolja annak részleteit, elosztja annak egymásutánját és időrendjét. Elhívja munkásait, amint lelki elhívásunkban mi is meghallottuk és őrizzük az ő szavát. Minket tehát Isten tett az ő munkásaivá, beállított munkamezejének munkásai közé, kiosztja munkánkat, rendelkezik velünk.

Ezen alapigazság szerint kell megállapítanunk viszonyunkat Istenhez a mi hivatásunkat illetőleg. Mindig Isten az első. Ő a tervező, a munkaadó, az alkotó, mi végrehajtó közegek, lelkes eszközök, engedelmes szolgálak vagyunk csupán.

Nyilvánvaló tehát, hogy munkánkat csak Istennel egységben végezhetjük. Hiszen nem a mi, hanem az ő tervéről van szó. Nem a mi fejünk, gondolatunk és akaratunk szerint kell munkálkodnunk, hanem Isten elhatározott akarata és gondolata szerint.

Annak idején megjelölte a próféták szolgálatát: menj a te népedhez! Szóld az ajkadra helyezett ígét! Ne riadj vissza nehézségektől: pusztíts, irts, rombolj, azután ültess, plántálj, építs! — Jézus tanítványválasztása szintén kemény megkötéssel történik. Prédikálásra, beteggyógyításra, bűntudatébresztésre, kegyelem megmutatásra küldte el őket, de életkörülményeiket és magatartásukat is szigorú részletességgel megállapította.

Luther lelkét szintén ez a küldetéstudat hatotta át, mely megnyilatkozásaiban, feltörő imádságaiban hatalmas erővel ju-

tott kifejezésre. Lenyügöző erővel tombol benne az a meggyőződés, hogy ő csak munkába állított szolgálta, aki nem a saját, hanem Isten ügyéért harcol, kell tehát, hogy Isten vele munkálkodjék!

Így imádkozik: „Óh Isten, állj mellém a világ minden okosságával és bölcseségével szemben. Tedd meg, meg kell, hogy tegyem! Éppen Te neked kell megtenned! Hiszen nem az én ügyem ez, hanem a Tied. Hiszen a magam nevéért semmit sem keresek s nekem semmi dolgom nincs a világ eme hatalmas uraival!”

Világosan láthatjuk tehát, hogy az Isten munkájára kiküldetés mindig Istennek alárendelést, Istentől teljes függést s az ő akaratának teljes engedelmséggel végrehajtását jelentette. Ma sem jelenthet mást!

Az evangélikus lelkipásztor ma sem lehet egyéb, mint Isten örökkévaló tervének engedelmes végrehajtó-szolgája. Ez viszont csak akkor lehet, ha állandó közösségben van Istennel.

Közösségünket Istennel az ige, a szentség és az imádság által építjük ki. Mivel azonban szolgálatunkról, Isten akaratának megismeréséről, tervének közléséről van szó, különös nagy jelentőséggel bír az imádság, melyben Isten lehetővé teszi számunkra szolgálatunk kérdéseinek megbeszélését.

A lelkipásztor imádkozásának emberi jelentőségén kívül kimondhatatlan nagy jelentősége van a lelkipásztori hivatás szempontjából. Ez a jelentőség mindenekelőtt abban van, hogy megerősíti küldetésadatunkat s mindennap fülünkbe mondja Isten rendelkező szavát: igen, én hívtalak el... szőlőmbe állítottalak... szolgálatot szabtam eléd... munkát bíztam reád!... Mindig „én“, az örökkévaló, parancsoló Isten és mindig „te“ a gyarló, mulandó, de engedelmes szolgálta. Fájdalmas tényként kell megállapítanunk, hogy igeéletünk mellett sokszor háttérbe szorul és valósággal elsorvad imaéletünk. Gondoskodunk lelki épülésünkre beállított bibliatanulmányozásról s hivatásunknak megfelelő külső bibliatanulmányozásról, de bűnösen elhanyagoljuk imaéletünket, különösen papi hivatásunkkal kapcsolatos imaéletünket.

Pedig hogyan akarsz Isten munkása lenni, ha nem hallgatod meg az ő akaratát? Hogyan akarsz tervei szerint dolgozni, ha nem veszed át naponként az ő parancsait? Hogyan gondold megszerezhetni az erőd felett való munkához szükséges erőt, ha mellőzöd azt az egyetlen, kimeríthetetlen erőforrást, amit az élő Isten önmagában felkínál néked?

Imádságodban beszélj Istennel a te hivatásodról. Hallgasd meg mindennap újra, hogy milyen munkát bíz reád és milyen szolgálatba állított téged. Hivatásod emberektől, szervezettől független, örökeredetű isteni rendelését védelmezed, midőn naponként imádkozásodkor meghallod: Én az élő Isten küldlek téged gyarló, bűnös embert, hogy engem szolgálj! Én vagyok parancsolód és megbízód, te pedig szolgálom vagy! Én szabom meg munkádat, te pedig parancsom szerint tartozol dolgozni!

Istennel együttmunkálkodásunk mindenekelőtt abban van, hogy imádságunk által Isten munkásaivá leszünk s küldetéstudatunk megerősödik.

2. Istennel együttdolgozásunk második megnyilatkozása, hogy Ő minket tanácsával erősít.

Hivatásunk gondját, baját, égető kérdéseit Isten elé táró imádságunk nemcsak szolgálatunk alapkérdéseiben erősít meg, hanem részletkérdésekre is kiterjed.

Ez a tétel szükségképpen folyik az imádkozás lényegéből és természetéből. Istenről alkotott felfogásunk, hitünk a mennyei Atyáról és komoly elgondolásunk az Istennel beszélgetés szent jogáról, egészen természetessé teszik, hogy mi papi szolgálattunk minden kérdését eléje vihetjük s ő tanácsával valóban támogat minket.

Jézus életének nagy eseményei előtt mindig Isten elé lépett. Feltárta előtte a kísértés veszedelmét, a csodavárók remegő vágyakozását Isten dicsőségének meglátására, az emberi kín rettetetes terhét.

Luther a reformáció döntő nagy kérdésein kívül imádságba foglalta kicsi gyötrelmeit, nagy panaszait, lelkének bizonytalankodását s élete válaszváró kérdéseit. Isten elé viszi, hogy Bölcs Frigyes Wartburggal kapcsolatos segítségének elfogadása nem veszélyezteti-e Isten akaratának teljeseledését és nem jelenti-e Isten helyett emberi erőre támaszkodását? Isten kezébe helyezi munkatársainak bizonyoságtévő munkáját, imádsággal küzd velük az ágostai hitvallás készítésekor. Imádkozik ellenségeiért is. 1538-ban mondja barátainak, hogy naponként imádkozik a reformáció ellenségeinek megtéréseért, György hercegért és a mainzi érsekért. György hercegért könyörgő imádságát 1528-ban Spalatóhoz írt levelében találjuk, bizonyos tehát, hogy állandóan imádkozott ellenségeiért.

„Édes Istenem, — mondja ebben az imádságban, — hát már sohasem hagyja abba ez a megháborodott ember? Ha meg lehet őt téríteni, én Uram, Jézus Krisztusom, térítsd meg, ha pedig nem lehet őt megmenteni, akkor álljad útját, hogy ne akadályozza és szídalmazza olyan sokáig a Te Fiadat, a Te igédet, a Te ügyedet! Amen, amen, én Uram!

A lelkipásztor Isten elé viheti szolgálatának minden ügyét, kicsit és nagyot, lényegtelen és lényegeset, személyit és tárgyat. Isten nagysága olyan fenséges, hogy előtte minden kicsi nagyvá válik s a leküzdhetetlen nagy problémák félelmet vesztetett kicsivé lesznek.

Imádságunkkal tegyük Istent hivatásszolgálatunk tanácsadóivá. Vigyük hozzá gyülekezetünk ügyeit. Tárjuk eléje terveinket, íróasztalunknál kifundált gondolatainkat. Soroljuk elő nehézségeinket, lelkünkben megfigyelt hibáinkat, akaratunk makacs engedetlenségét, lényeg helyett formával megelégedésünket. Tárjuk fel szolgálatunk teljesítésénél mutatkozó nehézségeket, igehirdetésünk, pásztori szolgálatunk, ifjúsági munkánk

akadályait. Imádkozzunk gyülekezetünk népéért, híveink családjáért, egyes egyháztagokért, templombajárókért, templom nélkül élőkért, becsületesekért, hitványakért, ifjúságért, öregekért. Imádkozzunk munkatársainkért: tanítóért, gondnokért, presbiterért. Minden imádságunk könyörgés, hogy Isten segítse az ő szolgáját tanácsával, hogy az evangélium hatalmába vegye a gyülekezetet és az Istenhez vezesse!

Láthatatlan legyintésre mozdul egy-egy kéz s megéreztetni azt a felfogást, hogy az ilyenféle kazuisztikusan részletező papi imádkozásra annál kevésbé van szükség, mert általános imádságunk úgylis mindig magában foglalja a részletkérdéseket.

Ezzel szemben hitünk és élettapasztalatunk mást mutat. Hitünk élő Istenről, szerető menyeyi Atyáról beszél, ki minket lelkészi szolgálatunkra elküldött és munkásaivá tett. Vajjon csak nagyvonalú dolgokban élő Istenünk nekünk? Kicsi dolgaink előtt becsukja előttünk ajtaját s nem bocsát maga elé? Csak hatalmas, korszakalkotó új dolgokkal merészkedhetünk eléje, egyszerű, szürke, mindennapi dolgokban ajtón kívül van a helyünk? Nem kicsi dolgok összetételéből származik a nagy dolog? Nem Isten elé vitt, embereken végbemenő csodán tisztul a gyülekezet és épül Krisztus teste?

Élettapasztalatunk pedig azt mondja, hogy a papi dolgozószobában kialakuló imaéletnek egyetemes általánossága veszedelmesebb, mint részletező konkretizálása. Istennel beszélgetésem kevésbé szorul megállapított külsőségek formáiba, ha a valóélet tengerén hozott kérdéseket és kéréseket merem mondatok ruhájába öltöztetni és Isten elé vinni.

A kérdés megítélése a lelkipásztornak Istenhez való viszonyán fordul meg. Minden attól függ, hogy az élő Istent mennyire tette élővé az ő hivatáséletében s hivatáséletét mennyire teszi nyíltan bemutatott életkönyvvé Isten előtt. Minél több életvalóságot tartalmaz a lelkipásztor életében az élő Isten és az ő szolgálása, annál jobban kiépíti Istenből táplálkozó imaéletét, annál gyakrabban és annál több esetben megbizonyosodik arról, hogy Istennel együtt dolgozik s Isten őt hivatásmunkájában tanácsával tényleg, valósággal, észrevehetően és érezhetően segíti.

3. Istennel együttdolgozásunk harmadik megnyilatkozása, hogy munkánkban erejével állandóan erősít.

Istennel együttdolgozásunk, mely állandó imaéletünkben válik életvalósággá, bírálatot mond a szolgálatunkban felhasználható erők értékéről. Minden erőnek van értéke hivatásunkban, mert mindegyik Istentől származik. Van értéke teológiai tudásunknak, szorgalommal összegyűjtött és rendszerbe állított ismeret-anyagunknak, természetes képességeinknek, kitartó energiáknak, szervező ügyességünknek, egyéniségünk gazdag-törésű belső tartalmának.

Mindezt megbecsülni, növelni, értékelni kell, de sohasem szabad azt túlértékelni és egyedülvaló értéknek tekinteni. Istennel együtt dolgozásunk azt a feltételt és ígéretet tartalmazza,

hogy ő ad nekünk erőt szolgálatunk elvégzésére. Ez az erő nem különleges karizmák kölcsönzésében, hanem minden erő örök forrásának feltárásában áll. A lelkipásztor számára is „az ige és a szentségek szolgálnak azon eszközökül, — mondja az Ágostai Hitvallás, — melyek által a Szentlélek adományában részesülünk, aki hitet ébreszt, ahol és amikor Istennek tetszik.“ (Ág. Hitv. V.)

Önmagunkra vonatkoztassuk Isten erőképzésre vonatkozó metodikáját. Nekünk, az ő szolgáinak, igéjét és szentségét adja, ezek által megszentel és erőt ad hivatásunk betöltésére.

Ha magunkra hagyottaknak, erőtleneknek érezzük magunkat, szédítő magasságú oromnak látjuk hivatásunkat, önmagunkat pedig kopár tövénél veszteglő hangyányi törpének, — ha senki sincs mellettünk, akinek tanácsát igénybevehetnénk s nincs hivatás osztályosunk, aki megértéssel hozzánk hajolhatna és segítséssel felemelne, — csodamódra, hirtelen a Lélek támogatását érezzük. Nehéz lelkipásztori kérdésben, útvessző bizonytalankodásban Isten igéje nyomán hirtelen világosság támad. Kemény csonthéjba húzódó, hozzáférhetetlen, előttünk elrejtőző igével hasztalan birkózunk. Közelítgetjük jobbról-balról, vizsgálgatjuk tudományos exegezissel, magyarázzuk gyakorlati értelmezéssel, mindhiába. De imádságunkra megnyílik a csontkemény burok, világossá lesz a sötétség, feltárul az elrejtett érték s természetes könnyedséggel omlasztja önmagából kincseit. Emberekkel élésünk közben a Lélek számunkra mérsékletre intő bölcseség, határozottságot követelő keménység, szeretetet árasztó hűség és hívásban fáradhatatlan kitartás.

Istennel együttműködésünk feltételét a főpapi ima egészen világossá teszi. Meg kell szentelődnünk Isten igazságával, melyről Jézus azt mondja, hogy „a te igéd igazság“. Mindennap állandó életkenyérre kell tennünk Isten kegyelmi ajándékát, élnünk kell az igével, ki kell építenünk szentségeletünket, nem szabad megakadályoznunk a Szentlélek rajtunk, bennünk és értünk elvégzendő munkáját. Így nyerjük kegyelemből hivatásunk betöltéséhez szükséges erőt. Ennek az erőnek első áldása, hogy számunkra valósággá teszi Isten jelenlétét, realizálja az örökélő Krisztus időbeliségét, a személyes Istent élővalóságként életünkbe kapcsolja. Biztosítja számunkra az Istent.

Második áldása ennek az erőnek, hogy sohasem vagyunk egyedül. Elhagyott falu kicsi parochiáján, ahol hasonló gondolkodású ember ritkán akad, hasonló hivatású pedig egyáltalában nincsen, ahol a teológiai tudományosság sokszor már csak foszladozó emlék s az exegezisdogmatika és etika nem ülnek az emberrel egy asztalhoz, letelepszik a leghűségesebb munkatárs: a Szentlélek. Ha lelki válságba sodor az a mulasztásunk, hogy komoly teológiai továbbképzésünket már rében elejtettük, szellemi készletünket elfogyasztottuk, igehirdetésünket sem kívülről, sem belülről táplálni nem tudjuk, az önmagát kiprédikált pap tragikus sorsában semmi más nem segíthet rajtunk,

csak a leghűségesebb munkatárs, aki igével nyitja meg az ige ajtaját s szemünket látóvá, szívünket érzővé teszi Isten világa számára.

Kimondhatatlan értékű erő, hogy Isten lelkének birtokában sohasem vagyunk a magunk erejére hagyott, egyedülálló lelkipásztorok, hanem Isten által elrendelt minden lelkipásztori munkánkhoz nyerünk világosságot és erőt. Ily módon azután kegyelemből valósággá válik együttműködésünk Istennel.

4. Megállapíthatjuk tehát, hogy Istennel együttműködésünk nagyrészt imaéletünkön fordul meg. Komoly megvalósítása attól függ, hogy mennyiben válunk Isten munkásaivá s mennyire engedjük magunkat Isten terveinek keresztülvitelében alkalmas munkaeszközzé tenni. Lelekipásztori munkánk teljességén végig kell vezetnünk azt a gondolatot, hogy Isten adja munkaprogramunkat, nem mi, Isten állapítja meg a véghezvitel módját és idejét, nem mi. Isten tevélegesen tevékenységét azután ki kell terjesztenünk hivatásunk teljességére. Isten tanácsadását kell kérnünk minden munkánkhoz. Ki kell építenünk Istennel közösségünket, mely isteni erő birtokába juttat s a Szentlélek erőközlésével állandósítja Istennel együttműködésünk áldásait.

Mindez nagyrészt imaéletünkön fordul meg, mégis szükséges eme tételünknek néhány magyarázó mondattal kiegészítése.

Istent kereső, tanácsát és erejét kérő lelkipásztori imádságunk mindig az ige tükrébe tekintés. Az ige csodatükrében Krisztus pásztori arcát vizsgáljuk s melléje állítjuk lelkipásztori szolgálatunk arcát. Kérünk és kérdezzünk, panaszolunk és magasztalunk, parancsot várunk és fejhajtva hallgatunk. Egyszerre állunk oltár és ítélszék előtt. Imádkozásunk tévedések meg látása, mulasztások beismerése s új tájékozódás Isten szolgájának hivatásáról.

Pillanatra sem felejthetjük, hogy lelkipásztori imádságunk kettőnek a beszélgetése: Istennel beszélünk és ő beszél velünk. Ez pedig azt jelenti, hogy a szolga beszél az urával s a küldő beszél küldöttjével. Vigyázzunk, nehogy mindkét beszélőt saját lelkünkkel helyettesítsük. Nem képzelt, érdekünk és kényelmünk szerint átfórmált Istennel, hanem az élő, igaz Istennel, a mi megbízó Urunkkal kell beszélőnk. Nem álmodozó, élettelen vallási spekulációról van szó, hanem élettelen Istent-hitről. A magunk személyét illetőleg pedig arra vigyázzunk, hogy Istennel való beszélgetésünk orgánuma ne a szájunk, hanem szívünk és lelkiismeretünk legyen, úgy azonban, hogy mindkettőnek kapcsolata erősebb legyen az Istennel, mint saját magunkkal. Mindkét veszedelem ellen egyetlen megbízható védekezés, ha lelkipásztori imádkozásunkban állandóan kezünkben tartjuk Isten kérdéseinek és válaszainak objektív könyvét: a Bibliát. Engedjük Istent a Biblián keresztül szólani hozzánk, halljuk meg az ígén át nekünk adott válaszait, saját kéréseink mértékévé és rostájává tegyük mi magunk is az ő ígétjét.

Isten tervének keresésében legyünk aláztosak. A szolga

beszél az ő urával. Ne erőszakoljuk Istenre a mi akaratunkat és ne gondoljuk Isten tervének a magunkét. Tanuljunk meg türelmesen várni és Isten órájához alkalmazkodni. Ez pedig ismét csak azt jelenti, hogy a lelkipásztori imádságban több legyen az Istené, mint az emberé.

Mindez jórészt szavakban elmondott imádságokra vonatkozik, melyeket térdre borulva, vagy fejünket összekulcsolt kezünkre hajtva küldünk Istenhez. De vannak néma, hangtalan lelkipásztori imádságok is, szótlán magasságba emelkedések, mélységbe merülések, könnyörgő felfelétekintések és szent bizonyosságokhoz boldog megérkezések. Minél inkább teljesedik Krisztusnak a mi megszentelődésünket kérő imádsága, annál inkább érezzük, hogy Istennel együttműködésünket megerősítő imádkozásunk nemcsak szó, beszéd és mondat, hanem életteljességünket biztosító állandó lelki állapot és életvalóság.

Akarsz az Istennel együttműködni?

Élj állandóan az Istenben.

Kapi Béla.

Egyházi szervezet és népi tényezők.*)

Viszonzás Spiegel-Schmidt Frigyes kózzászólására.

Folyóiratunk 1941. decemberi számába cikket írtam „Népi elv és egyházi szervezet“ címmel. A „Magunk között“ rovatban jelent meg. Ez a körülmény is tanuskodik tulajdonképpeni szándékomról: lelkes-kartársaimnak szerettem volna szempontokat adni annak a kérdésnek a teológiai megítéléséhez, amely a forgalomban levő kifejezésekkel így volt meghatározható: a népi elv és az egyházi szervezet viszonya.

Cikkemhez folyóiratunk idei áprilisi számában hozzászólt Spiegel-Schmidt Frigyes „Területi és népi tényezők az egyházi szervezetben“ címmel.

1. A Hozzászólás mindenekelőtt azt veti szememre, hogy a *népi elv* és a *területi elv* műkifejezésekkel a nélkül dolgozom, hogy azokat pontosan meghatároznám. A cikkem bevezető mondataiban alkalmazott idézőjelek közérthetően figyelmeztették olvasóimat, hogy a kifogásolt műkifejezéseket előttem már mások használták. Azóta nyilvánosságra került a „Memorandum evangélikus német gyülekezeteink égető kérdéseinek megoldásáról“, és ennek nyomán két másik irat is (Wolf Lajos: Válasz, Kapi Béla: Megjegyzések) a nyilvánosság előtt foglalkozott azzal a helyzettel, amely cikkem hátterében állott. Nincs tehát akadályja többé, hogy megjelöljem legalább azoknak az idézeteknek a leelőhelyeit, amelyek írott szövegből valók.

A „Romániai ágostai hitvallású evangélikus országos egyház“ országos konzisztóriumának Nagyszébenben 1940. szeptember 3-án kelt rendelkezésében ezt a kifejezést találjuk: „*az egyházaknak általános jogi elvül elismert népi tagozódása*“.¹⁾ A Memorandumban pedig ez a mondat olvas-

*) Ezzel a cikkel a vita le van zárva. (Szerk.)

¹⁾ „Auf Grund der allgemeinen als Rechtsprinzip anerkannten völkischen Gliederung der Kirchen...“ Idézi Kapi Béla is a „Megjegyzésekben“, 5. lap.

ható egy evangélikus német szórványmunka megszervezésének tervével kapcsolatban: „E munka lehetővé tétele céljából szükségessé teszi az igazi evangéliumi álláspont, hogy az egyház a népi elvet a parochiális jog tekintetében föléje rendelje a *territoriális elvnek*, hogy így mindenki számára lehetővé tegye anyanyelvén való gondozását.“²⁾ E mondatot is aláírták a Memorandum készítői, vagyis: Scholtz Ödön, Zimmermann János, Schrödl Mátvás, Weidlein János dr. és *Spiegel-Schmidt Frigyes*.

Vonja tehát azokat kérdőre Spiegel-Schmidt Frigyes, akiktől idéztem, — miért dolgoztak a „népi elv“ és „territoriális elv“ műkifejezésekkel a nélkül, hogy azokat pontosan meghatározták volna!

Én csupán csatlakoztam hozzájuk alkalmazásukban. Hogy *nekem* nem voltak inyemre valók, azt maga Spiegel-Schmidt Frigyes is megérezte soraimból, hiszen „nagyon helyes megállapítás“-nak mondja azt a tételmet, hogy nem az „elv volt előbb, hanem az evangélikus egyházak szervezkedésének jelenségeiből vontak ki az egyházjogászok az áttekinthetőség érdekében egy elvet“.³⁾ Én akkor ott a *területi elvről* beszéltem, de nem kifogásolom, hogy Spiegel-Schmidt Frigyes az idézetből kihagyta a „területi“ szót. Nyilvánvaló volt ugyanis a cikkemből, hogy a *népi elvet* szintén nem tartom valami eleve, léttől-nemléttől függetlenül igaz (a priori) egyházjogi „elv“-nek. A területi elvet és a népi elvet egymással összehasonlítva vizsgáltam, viszonylagosan értékeltem.⁴⁾

Az én cikkem miatt tehát felesleges volt a területi elv multját nyomozgatni. Nézetem szerint az én cikkem nem tette szükségessé, hogy „rövid áttekintést nyerjünk az egyházi szervezkedés egyes történelmi mozzanatairól“.

Hogy miért tekintett vissza a Hozzászólás a multba, egészen az őskeresztyénség történetébe, előttem mégsem kétséges. Végérvényesen hitelét akarta venni a területi elvnek! Ha az én cikkem viszonylagosan többre értékelte a területi elvet a népi elvnel,⁵⁾ — a Hozzászólás kiegyenlítésül a népi elv tisztaságát tündököltette s a területi elvet feketítgette. Ismétlem, felesleges volt a sok fáradtság, — az áttekintés néhány pontján fáradtság is érzik, — de annyi haszon lett belőle, hogy háttérbe szorította az „elveket“, és igen tiszteletreméltó hódolással a *valóság* előtt érvényesítette azt a felismerést, hogy elvek helyett *tényezőkről* kell szólnunk az egyházi szervezet terén. Ha ezt a helyes felismerést már azok érvényesítették volna, akiktől idéztem, akkor bizonyára én is mellőztem volna a kellően meg nem határozott és több értelmű területi és népi elv kifejezéseket.⁶⁾

Még mindig megmarad azonban az a kérdés, hogy a területi vagy a népi tényezőknek kell-e elsőbbséget biztosítanunk az egyházi szervezetekben. Am merjenek e kérdésre *felelni* mások. Én nem. Azt tartom ugyanis,

²⁾ Spiegel-Schmidt Frigyes kiadásában, 15. lap.

³⁾ Lelkipásztor, XVIII. évf. 61. és 259. lap.

⁴⁾ U.-ott 64—65. lap.

⁵⁾ U.-ott 65. lap: „... a területi elv legalább kihasználja az egyház egységének azt a lehetőségét, amelyet a külső tényezők megszabnak. A népi elv ellenben hajlandó a már meglévő egyházi egység megbontására is.“

⁶⁾ Első cikkemben is éltem a „tényezők“ kifejezéssel.

hogy sem a területi, sem a népi tényezők nincsenek hatalmunkban, „elsőbb-ségük“ nem a mi teológiai meggyőződésunktől függ. E kérdést csak történelmileg lehet megragadni: mi a jelentőségük, mi az értékük a területi és a népi tényezőknek az egyházi szervezetekben?

Erre a kérdésre már van feleletem. Az evangélikus egyház szervezeteinek kialakulásában a mi korunkig a területi tényezők voltak a döntőek, *ma* a népi tényezők erősödnek, és úgy látszik, hogy olyan egyháztörténelmi korszak kezdetén állunk, amelyről egykor majd azt fogják megállapítani, hogy az evangélikus egyház szervezeteinek kialakulásában a népi tényezők voltak a döntőek.

E feleletemben az is benne van, hogy ebből a készülő változásból nem lehet a népi tényezők elsőbbségére következtetni. A népi tényezők ugyanúgy alája vannak vetve az „e-világ“, tehát a mulandóság sorának, mint akár a területi tényezők. Korszerűtlenséggel sem lehet megvádolni azt, aki a megalkuvást és óvatosságot megvetve, az egyház sajátos érdekében szemébe néz a népi tényezők hatalmának. Korszerűség címen nem lehet feljebb értékelní még az elhatalmasodó tényezőket sem, ha ártalmára vannak az egyháznak.

Víszonvázaszomnak ez a feleletem a veleje.

2. Egyébként az egyházi szervezet és a népi tényezők viszonyát három szempontból is lehet vizsgálni: történelmi, szűkebb értelemben vett teológiai és egyházpolitikai szempontból. Nem szándékozom ezt a hármas vizsgálatot elvégezni. Főképpen azt szeretném megmutatni, hogy ezeket a szempontokat nem szabad összezavarni. Aki szellemi fegyelmezetlenségéből keveri össze, hibázik; aki pedig szántsándékosan — megtévesztés végett, az rútol csal.

a) Amikor az egyházi szervezet és a népi tényezők viszonyát **történelmi szempontból** vizsgáljuk, mondjunk le eleve arról, hogy a történelmi valóságból teológiai igazságot szándékozunk kicsiholni. A történetírók, ha igazán a tudományt szolgálják, tisztában vannak azzal, hogy csak részszerint ismerhetik meg a multat. Nekünk, teológusoknak ezen felül még azzal is tisztában kell lennünk, hogy mind a világ, mind az egyház története át van itatva a bűnnel, az emberek bűneivel; az Isten ugyan sok ember-tervezte gonoszságot fordított a népek s az egyház javára, de mégsem lehet a mult eseményeiből elvi tétéleket kovácsolni. Végül mindennek tetejébe nekünk, teológusoknak azt is el kell ismerünk alázatosan, hogy mi magunk vagyunk a legfőbb akadályai a mult teljes megismerésének, mert a bennünk munkálkodó bűn képtelenné tesz minket a valóság tökéletes meglátására és előadására. Mindezért *legfeljebb viszonylagos értékű tanulságokat kaphatunk a történelmi vizsgálatból* — az egyházi szervezet és a népi tényezők viszonyára nézve is.

De ilyen viszonylagos értékű történelmi tanulságokat is csak akkor fogadhatunk el egymástól, ha a tanulság alapjául szolgáló eseményeket a rendelkezésünkre álló adatok teljességéből és összefüggéséből ismerjük meg.

A Hozzászólás számára „tanulságos, hogy a területi elv áttörése néha — és pedig éppen magyar földön — népi okokból is megtörtént“. (261. l.) E „tanulság“ támogatására megemlíti, hogy a nagyszebeni és barcasági káptalan az erdélyi püspök megkerülésével közvetlenül az esztergomi érseknek volt alárendelve, továbbá, hogy a szepesi német városok

plébánosai német mintára fraternitásokban tömörültek, s végül, hogy a szabad királyi városok kiépített patronusi jogok felett rendelkeztek.

Kétségtelen, hogy az erdélyi száz „nemzet” a középkor végére szinte független s egységes egyházi szervezetet vívott ki magának.⁷⁾ De a történelmi „bizonyosságok” ebben az összefüggésben bizony elerőtlenednek, ha emlékeztetben tartjuk, hogy a középkorban nemcsak Magyarországon voltak *exempt*, vagyis a területileg legközelebbi egyházi hatóság alól kivett *plébániák*, *káptalanok*, prépostságok, püspökségek. Németországban is voltak ilyen *exempt* káptalanok, prépostságok, püspökségek! Ezek is talán népi okok miatt kapták kiváltságukat? Magyarországon pedig nemcsak német városok részesültek benne.⁸⁾ *Fraternitások* is voltak szerteszét, külföldön, hazánkban, nemcsak német városok papjai között.⁹⁾ Nyilvánvaló, hogy legalább is kétségesek a *népi* okok.

Bizonyára tanulság céljából említi Spiegel-Schmidt Frigyes azt is, hogy mind a zsolnai, mind a szepesváraljai zsinat „tekintetbe veszi a népi tényezőket”. Ezt sehogysém értem a *szepesváraljai zsinatra* nézve, mert szerinte az itt létesített két szuperintendencia többségében német volt. Népi tényezőkről tehát csak akkor lehetne beszélni, ha a szervezkedés területén élő más nemzetbeliek nem kapcsolódtak volna be a két szuperintendenciába. Mivel pedig csak többségükben voltak németek e szuperintendenciák, legfeljebb az a tanulság marad a szepesváraljai zsinat történetéből, hogy összefértek bennük magyarok, németek és tótok.¹⁰⁾

A *zsolnai* zsinat valóban tekintetbe vette a népi tényezőket. Csak-hogy nem úgy ám, hogy tervszerűen *tót* szuperintendenseket állított volna szolgálatba, és tervszerűen rendelt volna *magyar* és *német* inspektorokat. A zsinat elgondolása nagyon szép volt. Két szuperintendenciában, *mivel* a szuperintendensek tótajkúak voltak, az egyházak, vagyis az egyházi szolgálat feletti felügyelet hatékonyabb volta céljából az egyikben a bányavárosok, a másikban külön a magyar és külön a német egyházak (értsd: egyházközségek) részére esperesi hatáskörű inspektorokat rendeltek. Nyoma sincs afféle gondolatnak, hogy a magyar, német, *tót híveket* akarták volna egymástól elrekeszteni! De akármennyire szép és célszerű volt is a zsinat elgondolása, ez néhány esztendő alatt kudarcba fulladt. Az adatokból következtethetőleg aligha népi okokból! Tény, hogy az inspektorátusok közül kettő a megválasztott inspektorok halála után megszűnt, a harmadik pedig még hamarabb, 1612-ben csödbe jutott.¹¹⁾ A zsolnai zsinaton megbízott „népi alpüspökök” dolga tehát csak arra hozható fel tanulságul, hogy a 17. század elején ilyenféle intézmény nem vált be, illetőleg nem bizonyult nélkülözhetetlennek. S az inspektorokat egyébként sem az érdekelt egyházközségek, ill. lelkészek választották, hanem a teljes zsinat!

Amit Spiegel-Schmidt Frigyes a Dunántúlról, mégpedig a Batthányuradalomról és Bárány György eredeti szándékáról ír, közelebbi megvilágításra szorul; így homályos. Ellenben nagyon egyszerű ez a mondata: „*Sopron*, mint szab. kir. város, egyházi téren is féltékenyen megőrizte függetlenségét.” Csak az nem érthető, mi az érteke ennek az egyszerű mondatnak ebben az összefüggésben. 1. A soproni egyházközség ezzel a féltékenyen őrzött függetlenségével egy németnek mondható esperességéből, a felsősoproniból vonta ki magát. (Csak rövid időre kapcsolódott be

⁷⁾ *Teutsch* Friedrich: Geschichte der ev. Kirche in Siebenbürgen. I. kt. Hermannstadt, 1921. 157. kk.

⁸⁾ V. ö. *Gárdonyi* Albert: Városi plébániák kiváltságos állása a középkorban. Károlyi Árpád Emlékkönyv. Budapest, 1933. 163—182. l.

⁹⁾ V. ö. *Miklós* Ödön: A magyar protestáns egyházalkotmány kialakulása a reformáció századában. Pápa, 1942. 155. kk.

¹⁰⁾ V. ö. *Brückner* Győző: A reformáció és ellenreformáció története a Szepességen. Budapest, 1922. 215. Horváth László magyarul beszélt a zsinaton.

¹¹⁾ Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár, XV. évf. Budapest, 1934. 137.

abba, akkor is csak azért, mert a papjai közül került ki az esperes.) 2. Ugyanúgy féltékenyen őrizték függetlenségüket a dunántúli egyházkerületben Győr, Komárom, Kőszeg és Ruszt szabad királyi városi egyházközségek — egészen a 19. század utolsó évtizedében történt rendezésig. Addig ezek az egyházközségek közvetlenül függtek az egyházkerülettől. Talán bizony még a győri és a komáromi egyházközség is népi okokból? De vegyünk példát Erdély egyháztörténetéből, arról a területről, amelynek a multjával Spiegel-Schmidt Frigyes szemmelláthatólag meg van elégedve. Nos, az erdélyi református egyházban a városi egyházközségek ugyan-csak féltékenyen őrizték azt a kiváltságukat, hogy nincsenek az esperes egyházlátogatásának alá vetve, hanem „püspöki vizsgálat alatt állanak“. Ilyen egyházak voltak a 17. században: Kolozsvár, Dés, Fogaras, Marosvásárhely, Nagyenyed, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Déva, Szék, Illyefalva.¹²⁾

Erdéllyel különben is baj van. „Erdélyben szintén egybeesett a népi és hitvallási különválás“, — mondja a Hozzászólás. Hát amennyiben „szintén“, annyiban megfelel a mondat a valóságnak. A Hozzászólás nyilván azt az elvégre nem teljesen alaptalan közhiedelmet akarta kifejezni, hogy a legutolsó időkig Erdélyben a szász nép vallásilag egységes volt, mégpedig evangélikus, viszont a magyarok és románok közt nem voltak evangélikusok. Mindig iparkodnunk kell elértenünk azt, amit a társunk mondani akar, mégha rosszul fejezi is ki magát. Általánosságban ugyanis nem áll meg ez a tétel a népi és hitvallási különválásról. Igaz ugyan, hogy a magyarok közt évszázadokon át csak igen kis számban voltak evangélikusok (Brassó vidékén), de viszont a magyar nép hitvallásilag nem volt egységes; reformátusok, római katolikusok, unitáriusok voltak a magyarok is, székelyek is vegyesen. És ha csekély számban is, de akadtak református szászok is. A szászok tömbjei kétségtelenül híven ragaszkodtak az Ágostai Hitvalláshoz, de az igazsághoz csak akkor vagyunk hívek, ha nem feledkezünk meg arról, hogy a 18. századtól fogva — leginkább ugyan a Bécsből odarendelt hivatalnokok és katonák révén — élnek Erdélyben római katolikus németek is. Egy évszázad óta pedig a belső vándorlás folytán, kivált a városokban, figyelemreméltó számban éltek magyar evangélikusok és római katolikus németek szerteszét egész Erdélyben.

Itt mindjárt ellenőrzés alá vehetjük ezt a mondatot is: „... a városok német vezetősége mindenütt külön magyar és tót templomról, istentiszteletről és prédikátorról gondoskodott“. Távol áll tőlem, hogy erőfentítem hálaikat azok iránt az őseink iránt, akik valódi evangélikus módra tudtak egyházi egységben élni népi különbségük ellenére. De helytelenítem és károsnak tartom a multnak mind célzatos, mind romantikus beállítását. Pl. a kolozsvári evangélikus egyházközségben 1798-tól 1861-ig kellett a magyar híveknek küzdeniök, amíg elérték, hogy végre elhangzott az első magyar prédikáció az evangélikus templomban.¹³⁾ Sopronról meg azt mondja a Hozzászólás, hogy „a 18. század végén 15 magyar hívőnek és a licistáknak külön prédikátort tartott“. E mondatban a 15-ös szám magában véve is erősen kérdéses. de ugyanaz a történeti forrás, ahonnan a 15-ös szám származik, nem tud külön magyar prédikátor tartásáról, hanem csak arról, hogy egy Wilfinger nevű (bizonyára fajmagyar) pap 1792-ben elkezdett magyar istentiszteletet tartani. Csak minden harmadik (!) vasárnap volt magyar istentisztelet, és a „predikátort“ nem az egyházközség fizette, hanem a magyar hívek külön pénztára!¹⁴⁾

¹²⁾ Pokoly József: Az erdélyi református egyház története. IV. kt. Budapest, 1905. 130. kk.

¹³⁾ Jászay Károly: Magyar luteránus megmozdulások Cluj-Kolozsváron (1798—1861). Kolozsvár, 1937.

¹⁴⁾ Wehr und Waffe, 1941. évf. 42. lap. Gamauf Teofil kézirati műve alapján. A liceum fenntartására való célzást pedig az a körülmény teszi hatástalanná, hogy a liceum tannyelve akkor a latin volt.

A romantikarontó adatok ellenére is kétségtelenül sok szép bizony-sága van a magyarországi evangélikus egyháztörténelemben a magyar, tót, német és vend evangélikusság békés együttélésének és közös egyházi szervezkedésének. Nézetem szerint azonban éppen akkor becsüljük meg igazán „egyházunk dicsőeséges multját“, ha számon tartjuk azokat a mozzanatokot is, amelyek nem illeszkednek be romantikus elképzelésünkbe. Ekkor ugyanis még hálásabbak vagyunk Istennek, hogy nehézségek, értetlenségek, emberi-népi-rendi önzés ellenére is közös egyházi szervezetbe tömörítette az egyhitű, az ágostai hitvallású keresztyéneket.

Hiba, tévedés és tévesztés ugyanis csak „a felvilágosodás és a racionalizmus“, „a liberalizmus és kultúrprotestantizmus“ kora óta látni és látatni ennek az együttélésnek az árnyoldalait és hátrányait. Elfogulatlan szemmel nézve, a legutóbbi másfél évszázadban éppentűgy megtaláljuk az egyház szervezeti kérdéseit befolyásoló krisztusi szeretet és az ebből folyó gyakorlati érzék tanubizonyosságait — a Hozzászólás szavai ezek —, mint ahogy a régebbi évszázadokban sem volt mentes a büntől egyházunk szervezeti élete. A Szeffü Gyula történetírása körüli harcok tanulságaképpen különben is gyanúsán kell fogadnunk minden olyan történeteszemléletet, amely az egyik kort évig dicséri, a másik kort sárba gyalazza.

Spiegel-Schmidt Frigyes felettébb sajnálkozik, hogy „egyházunk mai alkotmánya és jogi gondolatvilága“ ebből a legutóbbi, romlott korszakból származik. „Belőle nem valami új reformatori felismerés törölte — és pedig tudatosan törölte — a régi népi vonásokat, hanem a korszellem.“ A következő mondatokból derül ki, miben látja a „régii népi vonások“ törlését. Abban, hogy az Egyházi Alkotmány eltiltotta a gyülekezeteknek nyelvek szerint való *elnevezését*. Aki egyébként nem ismeri a helyzetet, azt gondolhatná a Hozzászólás e mondataiból, hogy az Egyházi Alkotmány fittyt hányt a gyülekezetek nyelv szerinti *különbségének*. Dehogy is! Ahol pl. addig csak német nyelven tartottak istentiszteletet, továbbra is azon tartották. Sőt a sérelmezett tilalom még azt az egyébként méltányos rendelkezést sem foglalta magában, hogy a lelkész köteles két, akár három nyelven szolgálni az Igével, ha a gyülekezet többnyelvű. Mindössze a szűkekltség, kizárólagosság, nemtörődömség, vakság és kényelmesség ellen üzent hadat. A szinte teljesen egynyelvű gyülekezetben is mindig akadhat egy-két másnyelvű evangélikus. Hogyan érezze magát a gyülekezet szerves tagjának, ha az egy öt kirekesztő jelzővel nevezi magát? S hány egyház-köztségben tolódtak el kiváltképpen az elmúlt évszázadban, de azelőtt is, utána is a népi arányok! Evangélikus, egyházias magatartás volt talán, ha a népi jelzővel megnevezett egyházköztség, ill. a lelkésze elzárkózott a másnyelvűek igénye elől? Mezőberény *példáján* pedig azt is szeretném érzékeltetni, milyen fura helyzet maradt volna vagy alakult volna, ha megmarad az egyházközségek nyelv szerinti elnevezése. Mezőberényben két egyházközségünk van. Az egyiket népszerűen ma is úgy emlegetik, mint német, a másikat mint tót egyházközséget. Hogyan érezhették magukat a magyar evangélikusok — Nagy-Magyarországnak szinte kellős közepén —, hogy bár két egyházköztség is van ott, mégis vagy a német, vagy a tót egyházközséghez kell tartozniok?! Ilyen helyzetek ismeretében tehát nemcsak hogy nem sajnálkozunk az Egyházi Alkotmány eme tilalmán, hanem újólág csak helyeselni tudjuk azt. Nagyon *késő bűnbánat* jele volt ez a tilalom. Csak az Isten tudja, hány evangélikust veszítettünk el azon a réven, hogy a másnyelven szolgáló lelkész gondozatlanul hagyta, a másnyelvű gyülekezet magához nem ölelte! Különösen ott vesztettünk szünetlenül, ahol a német vagy tótnyelvű gyülekezethez tartozó magyar evangélikusok a református lelkész szolgálatára szorultak. Nem áltatom magam azzal, hogy az egyházközségek népköziségének alaki biztosítása valóságosan segített ezen a bajon. De legalább tanúságot tett a Magyarországi Evangélikus Egyház arról, hogy az egyházban nem hajlandó másodrendűeknek tekinteni a *nyelvi kisebbségeket*. Ezzel nem a külső szervezet és az evangélium anyanyelvi hirdetése följobb- és alábbvalóságának kérdésében döntött, hanem féket vetett az egyházközségi *többség* önzésére.

Jól tudom, hogy ennek a tilalomnak is, az egész becsmért korszak-

nak is a tisztán látását a „nemzeti asszimiláció“ kérdése zavarja. A hagyományostól eltérő nyelvű szolgálatra való igény elől igen sokszor a diszsimilációtól való félelemből zárkóztak el a gyülekezetek, ill. lelkészek. A magyarság a múlt században a korábbi századokhoz képest gyorsabb ütemben asszimilált. Ezt az asszimilációt vélték feltartóztathatónak, ha megtagadják a megmagyarosodott hívektől az evangéliumok számukra érthető hirdetését. De a nemzeti asszimiláció történetét újra nem szabad egyoldalúan vizsgálni, hanem csak szerteágazó teljességében. Az adatok gyűjtögetése és az összefüggések bogoztatása igen jó önfegyelmzés is, hogy megóvjuk magunkat a jelszavaktól és ezek bővületében az ellenmondásoktól. A Hozzászólás egyfelől azért kárhoztatja a 19. századot, mert nem becsülte meg a „régí népi vonásokat“, vagyis a népi tényezőket, másfelől meg azért, mert egyházunknak is „feladatává tette“ a „nemzeti asszimiláció eszméjét“; már pedig mi más a nemzeti asszimiláció, ha nem népi tényező?

b) Az egyházi szervezet és a népi tényezők viszonyának **theológiai szempontú** vizsgálatánál az kell, hogy legyen az első kérdésünk: miből indulunk ki, az egyház mivoltából-e, vagy pedig a népiségből, más szóval, a teremtési rendből. Nem átalom árva fejemre vonni a korszerűtlenség vádját; azt mondom, hogy csakis az egyház lényegéből indulhat ki vizsgálódásunk.

Az egyház mivoltánál pedig az Ágostai Hitvallásban foglalt meghatározásra támaszkodunk. Megállapítjuk, hogy az Ágostai Hitvallásból *egyedül a lelkési szolgálat* (egyházi hivatal, ministerium ecclesiasticum, Predigtamt) elemezhető ki mint *gyülekezetalkotó tényező*. A lelkési szolgálat szükségképpen gyülekezetet alakít. Már most igaz ugyan, hogy a lelkési szolgálat valamilyen nyelven történik, és a gyülekezet is valamilyen nyelven hallgatja az evangéliumot, de a lelkési szolgálatnak csak járulékos, esetleges vonása a szolgálati nyelv, és a gyülekezetet sem az evangéliumnak ilyen vagy olyan nyelven való hallgatása teszi gyülekezetté, hanem maga az evangélium. Nem egy *másik* gyülekezetalkotó tényezőről beszélünk, ha a gyülekezet megvallott hitét, hitvallását is annak mondjuk. A lelkési szolgálat és a gyülekezet hitvallása mint az evangéliumra adott felelet elválaszthatatlan egymástól. A gyülekezet hitvallását pedig nem az teszi hitvallássá, hogy milyen nyelven és egy vagy több nyelven történik, hanem a tartalma.

Ezzel szemben a teremtési rendet nem lehet kijátszani a kegyelem rendje ellen. Nem tagadom, hogy az egyházi szervezkedés úgy, ahogy az az egyház történetében folyik, különböző tényezők hatása alatt történik. Egyik ilyen történeti tényezőre sem mondom, hogy *önmagában* káros vagy veszedelmes. Am hangozzék a felhívás, amiként a Hozzászólásban, hogy „újra tudatosan“ bele kell illeszkednünk „Isten teremtési rendjébe“. De vajon ebből az következik-e, hogy lázítással, forradalmasítással fel lehet, sőt kell robbantanunk egy történelmi örökségképpen ránk bízott egyházi közösséget? S vajjon nem abban a történelmi helyzetben konkrétizálódik-e a teremtési rend, amelybe az Isten beleállított minket? Ezért nem feladata a teológiának, hogy igazolja a népiségnek azt az igényét, hogy gyülekezetalkotó tényezőnek, egyházszervező alapelvnek minősítsük.

A teológiai vizsgálódásnak szerintem az éppen a feladata, hogy tisztán láttassa az egyházi szervezetre ható történeti tényezőknak, *valamennyi* nek a mulandó voltát, viszonylagos értékét, és ezzel megóvjon attól, hogy egy divatos tétel, egy idegenből hozott jelszó, egy íróasztal mellett kieszelt doktrína miatt megvesse azokat a tényezőket, amelyek egyházunk életét szervezet tekintetében eddig alakították.

E cikk keretében csak akkor volna célja a történeti tényezők elvi szempontú mérlegelésének, ha valamiféle új területen új egyházi szervezetről lenne szó. A teológiai vizsgáldásban minden zenebonát túlharsozóan azt az érdeket kell hangsúlyoztatnunk, hogy az *egyházi szervezetnek is az evangélium hatékony hirdetését kell szolgálnia. Az evangélium pedig azon a nyelven hirdetendő, amelyen azt megértik.*¹⁵⁾

Az egyház tehát semmiképpen sem foszthatja meg híveinek egy részét az evangélium hallgatásától azon a címen, hogy történetesen nincs velük egy-nyelvű prédikátor abban az egyházközségben, ahol laknak, — mégha tud is a lelkész a nyelvükön. „Spiegel-Schmidt Frigyes szerint „a két-nyelvű szolgálatot... őseink mindig tökéletlen szükségmegoldásnak tekintették.“ Lehetőség szerint hallja minden hívő vele egy nyelvű prédikátortól az igét. (264. lap.) A magyarországi helyzetet nem ismerve, nagyon szépnek találhatjuk ezeket a mondatokat, de a lehetőség emlegetése ellenére is megérezzük rajtuk az élettől voló távolságot, ha arra gondolunk, hány gyülekezetünkben szünnék meg a hívek kisebb-nagyobb csoportja számára a lelkészi szolgálat, ha levonnánk belőlük a gyakorlati következményt. De ne ijedjünk meg! Spiegel-Schmidt Frigyes szemében sem lehet túlságosan veszedelmes a két nyelvű szolgálat. Erre vall, hogy a sajtóbeli közlések szerint a győnki egyházközség megválasztotta lelkészévé; ebben az egyházközségben pedig tudvalevően két nyelvű a lelkészi szolgálat.¹⁶⁾ És mi lenne egyházközségeink egész sorából, ha teológiai meggyőződésésként azt kívánánk, hogy a lelkész legyen azonos nemzeti nyelvű a gyülekezet többségével! Ez a kívánság gyökértelen az evangélikus egyházban, s felelőtlen lázítás „azonos nyelvű“ papok híján. Talán inkább ne legyen egyáltalában ígéhirdetés, minthogy más nemzeti nyelvű hirdesse az igét — mégha a gyülekezet nyelven is? És ez evangélikus teológiai álláspont volna?! A való élet bizony gyakran mutatja meg igazi színükben az elméletileg szép tetteket.

Állapítsuk meg tehát nyomatékosan, hogy *az egyházi szervezet alapelve nem a népiség szolgálata, hanem az, hogy hogyan lehet leghatékonyabban biztosítani az evangélium hirdetését és a szentségek kiszolgáltatását és ezeken keresztül az igaz gyülekezeti életet.* „A szervezett egyháznak a népiséghez való illesztése szolgáljon az evangélium javára, — ne megfordítva“, — mondja Elert, a nagy német teológus.¹⁷⁾

¹⁵⁾ Elert Werner: Morphologie des Luthertums. 2. kt. München, 1932. 250—278.: Das Luthertum in Nordamerika. 271.: „Die Predigt der Kirche selbst zielt an und für sich nicht auf das Volkstum ab, sondern auf Verkündigung des Evangeliums. Sie muss sich also, dies ist wenigstens lutherischer Grundsatz, der Sprache dienen, die ihren Hörern am ehesten zu Herzen geht. Die Geschichte zeigt, dass hier der richtige Augenblick zu einem Wechsel versäumt werden kann. Die lutherischen Salzburger in Georgia gingen schliesslich sämtlich an andre Kirchen und Sekten verloren, weil die Sprache der deutschen Predigt für die Jugend der dritten Generation zur Fremdsprache geworden war. Die deutsche Sprache war nicht mehr zu retten. Hätte sich aber die Predigt der Kirche rechtzeitig umgestellt, so wäre mit dem Luthertum, wenngleich in englischer Gewandung, jedenfalls mehr auch vom heimatlichen Gut erhalten geblieben, als nach dem Übergang zu einer der neuen Sekten noch vorstellbar ist.“

¹⁶⁾ A lelkészválasztás folyamata még nem ért véget, de máris bizonyos az, hogy Spiegel-Schmidt Frigyes kész a kettős-nyelvű szolgálatra, kész arra, hogy mind a magyar, mind a német gyülekezeti tagoknak teljes odaadással, hűségesen, osztatlan szívvel lelkipásztoruk legyen. Ha nem így lenne, akkor rég elhárította volna magától a győnki lelkészi állást. Bizonytalán ő neki fájna legjobban s elsősorban saját magát tenné felelőssé, ha az egyházközség egyik része, mondjuk: a német anyanyelvűek csoportja, akiket országosan amúgy is izgatnak a különválásra, elfordulna tőle, mint aki két nyelvű szolgálatot végez, és otthagya a régi templomot, külön akarna szervezkedni.

¹⁷⁾ Elert Werner i. m. 126. l.: „Die Anpassung des Kirchentums als

Az egyház és a népiség viszonya azonban korántsem csak ott probléma, ahol egy egyházi testbe különböző népiségű hívek tartoznak. A német teológusok ma elsősorban pusztán a német népre vonatkoztatva keresik rá a teológiailag helytálló és életrevaló feleletet. Csak keresik. Éppen ez a megnyugtató. Bátran elháríthatjuk magunktól azt a vádat, hogy önzésből, maradiságból, a metafizikai gondolkodásra való képtelenségünkben, teológiai műveletlenségünkben folyik az, hogy nem tudunk megbirkózni ezzel a teológiai problémával. Nem félünk a problémától, elvállaljuk teológiai feladatát. De nem tulajdoníthatunk neki még másodrendű jelentőséget sem az egyházi szervezet és a népi tényezők viszonyában, ha a legnagyobb német teológusok is hasztalan küzdenek vele, holott Németországban az egyház egzisztenciájára nézve nem okoznak nehézséget olyan körülmények, mint amilyenek a mieink.

Bizony, bátran szemébe merünk mi nézni annak az igen súlyos kérdésnek is, hogy *mi a viszony az egyház és a népi kultúra között*. Amennyire rajtunk áll, hogyan alakítsuk? Mikor ítéljük rendjénvalónak, mikor rosszznak? Vagy — Spiegel-Schmidt Frigyes frazeológiájához kapcsolódva — mikor lássuk Isten teremtési rendjével megegyezőnek s mikor ne?

Nincs terünk arra, hogy e viszony minden ága-bogát akárcsak fel is vizsgáljuk. Elég rámutatnunk az iskola kérdésére. Kétnyelvű gyülekezeteink ritkán vannak abban az anyagi helyzetben, hogy két iskolát tartsanak fenn. Az iskoláról pedig csak elméletileg lehet mondani, hogy az egyház „veteményes kertje”, a valóságban mindig is valamilyen „e-világi” kultúrának volt a hordozója, és ma egyre inkább valamilyen népi kultúrának áll a szolgálatában. Amikor tehát pl. egy egyházközség iskolát tart fenn, a szerint, hogy milyen népi kultúrát szolgál az iskolája, már is közvetve összekötötte magát egy népi kultúrával; ennél fogva pedig, ha több néphez tartoznak a hívei, a másik népi kultúrától megvonja támogatását.

Nem megoldás, hogyha az iskolát kikapcsoljuk az egyház tevékenységéből. Hiszen pusztán az a működése, hogy a hívek nemzeti nyelven hirdeti az ígét, már is voltaképpen a népi kultúrát szolgálja. A nép nyelven mondott prédikáció, a nép nyelven kiadott káté, Biblia, énekeskönyv — jól tudjuk — a nép kultúráját is erősíti. Bármennyire igaz is tehát az, hogy az egyház nem a népi kultúráért van, és önmagához hűtlen, ha annak akar szolgálni s nem az evangéliumnak, mégis ugyanakkor az a valóság, hogy az egyház esetről-esetre tevőleges (pozitív) viszonyba kerül egy bizonyos népi kultúrával.

Az ebből adódó nehézségek, surlódások, harcok, szakadások nézetem szerint elméletileg nem küszöbölhetők ki. Az itt mutatkozó *teológiai* probléma megmarad problémának. De ez nem baj!

Nagyon távol áll az élettől, az egyházi élettől, az ügynevezett prakszistól, aki fél a teológiai problémáktól. Sokan azért fájznak a teológia művelésétől, mert annak problémái vannak. Az volna baj, ha nem lennének! Akkor nem volna méltó a tudomány névré, és nem volna az *egyház tudománya!*

A teológiai problémáktól annál kevésbé kell félni, mert csak olykor kuszálja össze a szálakat az *élet*, olykor gyönyörűen kioldja az erősen összegubancolódott csomót is. És itt van a helye, hogy éppen a teológiai szempontú vizsgálódás során rámutassunk a keresztyén szeretet hivatására. A türelem, megértés, önkorlátozás, önzetlenség sok mindent meg tud oldani, ahol az elmélet csődöt mond. A Hozzászólás szerint a szeretet arra jó, hogy a különböző népekhez tartozó evangélikusok békeességben hátt fordítsanak egymásnak, kapcsolják ki a surlódási felületeket — az öskeresztyénség módján (263—264. lap). Olyanféle ez, mint mikor a testvérek azon a címen szakadnak el egymástól, hogy a közös otthonban pokol maradna az életük, de a távolból szeretni fogják egymást. Én ellenben azt tartom, hogy a keresztyén szeretet arra jó, hogy a különböző népekhez tartozó, de azonos történelmi helyzetben élő evangélikusok. — ha úgy

solchem an das Volkstum sollte dem Evangelium dienen — nicht umgekehrt.“

tetszik: keresztként — vállalják a surlódási felületeket és együttélve tanú-sítsák Krisztusban való közösségüket.

A való élet azonban még másképpen is kikapcsolhatja a teológiailag megoldhatatlan problémákat. Például: a Romániai (értsd: délerdélyi) Evangélikus Országos Egyház 1941 folyamán átadta iskoláit a német népközös-ségnek; a besztecei vezérfőesperes pedig 1941. szeptember 30-án Szász-lekencén így nyilatkozott: „Mihelyt a népcsoport abban a helyzetben lesz, hogy ő maga tudja biztosítani és gondozni az iskolát, az egyház át fogja adni az iskolákat a népcsoportnak.“¹⁸⁾ Ennek a nyilatkozatnak az ellenére Spiegel-Schmidt Frigyes az ez év tavaszán kinyomatott Memorandum egyik jegyzetében azt a nézetét fejezte ki, hogy egy bizonyos kérdést „ma leg-szerencsésebben úgy lehetne megoldani, ha sikerülne hazánk többi evangé-likus német szervezeteivel együtt külön német kerületet szervezni...“¹⁹⁾ Egy ilyen új szervezkedés esetén alig lehet mást képzelni, mint hogy ez az új német egyház — „mihelyt lehet“ — átadja iskoláit a német nép-csoportnak. Vagyis le fog mondani a legszélesebb felületen a német népi kultúra javára szolgáló működéséről. Ez a körülmény mentesít minket, magyar teológusokat, hogy tovább is foglalkozzunk egy olyan kérdéssel, amelyre amúgy sem tudnánk elméletileg feleletet adni.²⁰⁾

c) Végül vizsgálhatjuk az egyházi szervezet és a népi tényezők vi-szonyát **egyházpolitikai szempontból** is. Itt rögtön kifejezem azt a me-résznem ítéltető meggyőződésemet, hogy ezt a szempontot határozottan el kell különítenünk az előbbtől, a szűkebb értelemben vett teológiai szem-ponttól. Az az álláspontom, hogy az egyházpolitikuskok olykor kénytelenek felfüggeszteni elveiket, amelyeket egyébként történeti ismereteik és teoló-giai meggyőződésük birtokában, az egyház tanítása alapján helyesnek tar-tanak. El tudom képzelni, hogy az egyházpolitikuskok — *bölcséségből* — magukra hagyják azokat, akik minden áron új egyházi szervezeteket akar-nak csinálni. Kik ezek az egyházpolitikuskok? Abban az adott helyzetben, amely a cikkem mögött is áll, elsősorban azok a férfiak, akik — akár jog-szerűen, akár valószínűságon — kezükben tartják a magyarországi evangé-likus egyházi szervezetek ügyét. Másodsorban pedig azok, akik — ha meg-bizás nélkül is — szintén törődnek ezzel az ügygel, és nézeteik nyilvání-tásával s viselkedésükkel résztvesznek a kibontakozásban. Az utóbbiaknak igen kényelmes dolog lenne, megállapítani a felelősek számára, hogy mi a teendőjük.

Könnyű például cikkeket írni, de milyen súlyos teher eltűrni olyan vádat, mint amilyen a Hozzászólásban van. „Nyujt-e jelenlegi jogi felépí-tésünk alkalmas keretet német híveink egyházi szükségleteinek kielégíté-sére? Ha nem, akkor nem kell-e ennek is, mint sok más bajnak okát abban keresnünk, hogy jogi egyházunkban még mindig egy letűnt kor eszméi

¹⁸⁾ Deutsche Zeitung, 1941. október 5. szám, 6. lap: „Die Deutsche Evangelische Landeskirche aus Siebenbürgen hat sich nie auf Dogmen gestützt, sondern fusst auf der Wirklichkeit. Sobald die Volksgruppe in der Lage sein wird, die Schule allein zu sichern und zu betreuen, wird die Kirche die Schulen der Volksgruppe abtreten. Stabsführer Schönborn, über-bringen Sie dem Volksgruppenführer Dr. Franz Basch die Grüße der Deutschen evangelischen Landeskirche aus Siebenbürgen und melden Sie ihm, dass diese Kirche sich seinen Befehlen unterordnet.“ Idézi Kapi Béla is a Megjegyzések-ben, 18. l.

¹⁹⁾ 16. lap, 18. jegyzet.

²⁰⁾ A mi kérdésünket csak érinti, de sok tanulással olvasható a leg-újabb magyar teológiai irodalomból: Victor János: Maradjon egyházunk népegyház? Igazság és Élet, 1942. évf. 2—4. sz.

uralkodnak?“ (265. lap.) Igaz, kérdésekbe van csomagolva a vád, de kicsoda nem hallja ki belőlük? Tiszta szerencse, hogy a következő mondatokban maga a Hozzászólás sem tartja lehetségesnek a reformátori örökség egyszerű átvételét. „Ma másképp kell az államhatalomra tekintenünk.“ „Ma“ komolyan kell venni a népi különbségeket, „a népcsoportok *kifejlődő új* államjogi és nemzetközi jogi helyzetét“. Egyfelől tehát az a vád egyházunk ellen, hogy „*kultúrprotestáns elesettségben*“ van, másfelől pedig az, hogy nem folytatja a kultúrprotestántizmust, a világhoz való alkalmazkodást.

Különösen nem érti az ember, miért lobogtat Spiegel-Schmiedt Frigyes reformátori teológiai érveket, amikor egy szava sincsen a már említett szászlekenicei nyilatkozat ama mondatára, hogy a vezérfőesperesség aláveti magát a magyarországi német népcsoport vezetőjének.²¹⁾

Ki gondolja ma komolyan azt, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház kevésbé nyújtja és kevésbé biztosítja németajkú híveinek az evangéliom tiszta hirdetését és a szentségeknek rendelés szerint való kiszolgáltatását, mint a német egyházi szervezetek? A Hozzászólás érvelése arra enged következtetni, hogy ahol német az egyházi szervezet, ott minden rendben van. Ennek megfelelően ma a „Német evangélikus egyházban“ bizonyára teljes az egység, érvényesül a reformátori örökség, zsúfoltak a templomok és virul az egyházi élet minden vonatkozásban. Helyesen állapította meg Kapi Béla püspök, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyházra ma egyenesen az a hivatás vár, hogy a németajkú híveknek és gyülekezeteknek megmentsse az evangélikus egyház örökségét és minden kincsét.²²⁾ Például: az ú. n. német gyülekezetek iskolái, amíg a Magyarországi Evangélikus Egyház testéhez tartoznak, emberi gondolat szerint, megmaradnak evangélikus iskoláknak, tehát a német *evangélikus* gyülekezetek szerveinek. Ezzel szemben, ha a tervezett német egyházi szervezethez csatlakoznak, elvesztik iskoláikat. Mindenesetre elgondolkoztató, hogy Spiegel-Schmidt Frigyes ugyanabban a kiadványában nyugodt lélekkel tartja fenn és ismételteti az evangélikus iskolákra való igényeket a német *evangélikus* nevelés, a lelkészképzés érdeke címén, — s mondja legszerencsésebb megoldásnak a német egyházak egyesülését. Talán azért igénylik az iskolákat, hogy aztán közvetítsék azokat a német népcsoportnak, tehát elegendővé tegyék? Nézetem szerint mind a kinyomtatott Memorandumnak, mind a Hozzászólásnak csak akkor áll helyre a hitele, ha Spiegel-Schmidt Frigyes nyíltan megtagadja a közösséget a szászlekenicei nyilatkozattal.

Egyáltalában csak egyházpolitikai érvelésnek tudom minősíteni a Hozzászólásban található teológiai eszmélkedést. Milyen célt szolgál a hitvallásszerűség, evangéliumszerűség, reformátori tanítás emlegetése, amikor a Memorandum nyíltan megmondja: „A felébredt németiség soha nem tartaná sajátjának azt az egyházat, melynek ugyan német lelkészei vannak, a vezetés azonban nem német kézben van“²³⁾ Ezt mindnyájan megértjük. De mire való az elkülönülés „szükségletének“ olyan beállítása is, mintha ezt a népcsoportok új államjogi és nemzetközi jogi helyzete idézte

²¹⁾ Lásd a 18. jegyzetet

²²⁾ Megjegyzések, 18. lap.

²³⁾ 14. lap.

volna elő? Hiszen egyfelől a Hozzászólás történeti „áttekintése” szerint a „dicsőséges multban” is elkülönültek a németek, másfelől a lesajnált kultúrprotestáns korszakban is voltak erős törekvések külön német egyházmegyék szervezésére.

Mire való akkor a „történeti áttekintés” és a teológiai érvelés? Szerintem nem másra, mint egy egyházpolitikai törekvés támogatására. Olyanok síma megnyerésére, akiket más eszközökkel nem lehet befogni az egyházpolitikai törekvés szekerébe. Akiket nem tudtak befogni az agitátorok,²⁴⁾ hátha megnyerik a korszerű s mégis „reformatori” teológiai jelszavak. Az egyházi szükségletek emlegetése is erre a lapra tartozik. Lehetnek a szükségletek valóban létezők (objektívek) és képzeltek (szubjektívek). Lehet forradalmasítással robbantó erejűvé fokozni a szükségletek kielégítése után kiáltozó igényt, és lehet képtelen szükségleteket felsorolni pusztán abból a célból, hogy a ki nem elégtetésük ürügy legyen a rombolásra.

Ezért olyan nehéz a helyzetük a felelős egyházpolitikusoknak. Amint utaltam már erre, valóban megtörténhetik, hogy *bölcséségből* „engedniök” kell. De arcátlanság volna erre a bölcseségre hivatkozva — követelőzni!

A példázatbeli tékozló fiú édesapja is látta, hogy nem lehet visszatartani kisebbik fiát a kalandvágytól. Kiadta a részét, útjára eresztette. Az a tény, hogy az édesapja önállósította, talán igazolta a tékozló fiút? A tékozló fiú bizonygott, hogy „érvelésével” elérte a célját, és azon is, hogy az édesapja sírva bocsátja el. A Magyarországi Evangélikus Egyház is sír a felett, hogy néhol emlékiratokkal, teológiai érveléssel és történeti áttekintésekkel, néhol izgatással és forradalmasítással szaggatják a testét és meg akarják csonkítani. Izlés dolga ezt a sírást „ajjeszékelés”-nek csúfolni...²⁵⁾

* * *

Első cikkem célja az volt, hogy megéreztessem csábításnak és kísértésnek kitett szolgatársaimmal: nincsenek magukra hagyatva. Küzdöttem az ellen a megtévesztés ellen, hogy a népi elv különb egyházszerző elv, mint a területi elv. Most ezt így mondom: ne ámitson el senkit közülünk az új fogalmazású jelszó: hódolat a népi tényezőknek! Lássunk világosan az egyházi szervezet és a népi tényezők viszonyában, ha nem tehetünk is semmit az evilági erők ellen! Isten kegyelméből ma tudjuk őrizni a Magyarországi Evangélikus Egyház hivatását, ma tudjuk védeni az evangélikus egyházi szolgálatot: az evangélium hirdetését s a hívek közösségét az együttélő magyar, német, tót és vend evangélikusok számára. Hát ne hódoljunk meg lelkileg se lankasztó, csüggesztő, bomlasztó érveléseknek!

Akkor a kérdést úgy ítélt meg, hogy mindenekelőtt a lelkészek közti megvitatásra való. Azóta három irat is foglalkozott vele a nyilvánosság előtt. Ennélfogva ha én most kötelességszerűen folyóiratunkban adom is meg viszonzálszomat a Hozzászólásra, úgy látom, nem lesz szükség többé arra, hogy folyóiratunk hasábjait elvonjuk egyéb feladatai teljesítésétől.

Sólyom Jenő
teológiai tanár.

²⁴⁾ Lásd: Memorandum, 6 lap, és ugyanott Spiegel-Schmidt Frigyes-től 3. jegyzet!

²⁵⁾ Hozzászólás, 266. lap: „... ha kell, nyugodtan szervezkedjünk újra, ha kell, jajjeszékelés nélkül határoljuk el jogi kereteinket...”

Ehhez a számhoz postai befizetési lapot mellékelünk az előfizetési hátralékok rendezésére és az előfizetések megújíthatására.

A Kemenesaljai Egyházmegye Iratterjesztésének kiadásában Bölcsőtől a koporsóig

összefoglaló címmel **röpirat-sorozat** jelent meg, melynek egyes számai az evangélikus embernek bölcsőtől a koporsóig tartó életváltozásait kapcsolatosan tartalmazzák rövid, könnyen érthető és határozott célú útmutatást.

Ezek a rölapok jó szolgálatot tesznek minden lelkipásztornak, akár nagyobb tömegben, egyszerre osztják szét (az anyagi fedezet offertórium tartásával, vagy az egyesületek adományai révén könnyen előteremthető), akár esetről-esetre jutnak el híveinkhez.

Az egyes lapok címe a következő: 1. **A gyermek.** — 2. **A keresztes.** — 3. **Az egyház.** — 4. **A konfirmáció.** — 5. **A jegyesség.** — 6. **Az esketés.** — 7. **Az Úrvacsora.** — 8. **Hív a templom!** — 9. **Hív a haza!** — 10. **A temetés.**

Egy rölap ára 2 fillér. Tömeges rendelés esetén engedmény! A 10 szám összefűzve és tetszetős kiállítású borítólappal ellátva is megjelent. Ára 30 fillér. — Ajándékozásra igen alkalmas!

A kemenesaljai egyházmegye iratterjesztésének új kiadványai **Garam Zoltán** bobai lelkész, egyházmegyei iratterjesztőnél rendelhetők meg.

Evangélikus Szakkönyvtár.

1. Muzsikus tanító. Írta Fodor Kálmán	Ára 1.— P
2. Vagy-vagy. Írta Túróczy Zoltán	Elfogyott.
3. Az első papszentelési beszéd. Túróczy Zoltán előadásai az 1940. évi lelkészevangelizáción	1.50 P
4. Az evangelizáció kérdéseiről. Írta dr. Urbán Ernő	—50 P
5. Régi magyar imádságok, Közli dr. Schulek Tibor	—50 P

Megrendelhetők a Lelkipásztor postatakarékpénztári befizetési lapján a cél megjelölésével.

Louvigny—Tersteegen: „**Krisztus által elrejtett élet az Istenben**” című mű II. kiadása május 16-án fog megjelenni. Már régen nélkülözzük ezt az igen értékes és áldásos művet, amely elvezet a Krisztusban nyugvó és Istenben elrejtett igaz, keresztyén életre.

Aki ezt a valóságos élményt jelentő művet meg akarja szerezni, az május 10-ig még P 3.90 árban kaphatja. Bolti ára magasabb lesz.

Fenti művel egyidejűleg megjelenik az „**Édesanyám**” című füzet II. kiadása is. Ez Trudel Dorottya édesanyjának rövid életrajza. Útmutatást nyújt a gyermeknevelésre nézve és gyönyörű képét adja a küzdő anyának és a keresztet hordozó hitvesnek is. Ára: P —50.

Mindkét mű megrendelhető a fordító címén: Szerb Anna, Siófok, vagy a 44.940. számú Sz. A. Budapest, csekkapon.